

**'Neem mensen mee,
communiceer
en zet je talent in.'**
Martin Oussoren

**'Je doel is een gebouw
dat als een warme jas bij
je gemeente past.'**
Arjan Naaktgeboren

**'Duurzaamheid
vraagt om een blik
die ver reikt.'**
Tim Vreugdenhil

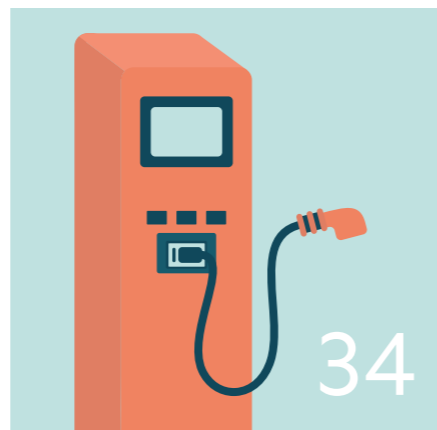
#Duurzame energie

8

NEderland 2026
KERKENBEURS

In dit nummer

- 5 Spitsvondig**
Afscheid van de pastorie- en domicilieplicht
- 7 Nieuws**
- 10 Expert aan het woord**
Hoe Putten stap voor stap al haar gebouwen verduurzaamt
- 14 Toerusting**
Zo maak je jouw kerkgebouw toekomstbestendig
- 17 Stappenplan**
Verduurzaming kerkgebouw
- 18 Do's & don'ts**
Verwarmen met infraroodpanelen
- 20 De stelling**
- 22 Vijf tips over**
Slim omgaan met actuele energie-ontwikkelingen
- 24 Kom binnen!**
Kijk rond in de Maranathakerk in Den Haag
- 29 Facts & Figures**
Kerk en energie
- 30 VKB partners**
- 32 Spiegelgesprek**
Jaap en Arjan
- 34 Aan het loket**
Laadpalen op kerkelijke parkeerterreinen
- 37 Column**
Tim Vreugdenhil

Redactioneel #Duurzame energie

Duurzame energie... dat klinkt misschien technisch, maar voor ons als kerken gaat het in de kern over iets heel vertrouwd: goed rentmeesterschap. Hoe zetten we de gaven die ons zijn toevertrouwd zo in, dat ook komende generaties samen kunnen blijven samenkomen in een warm, licht en gastvrij kerkgebouw? Hoe maak je dat kerkgebouw - en je gemeente - toekomstbestendig?

In deze editie van Kerkbeheer focussen we daarom op duurzame energie. Niet als modetrend, maar als concrete opdracht én kans. Veel colleges van kerkrentmeesters worstelen met dezelfde vragen: Waar begin je? Hoe betaal je het? Wat doe je met een monumentaal gebouw? En hoe neem je gemeente, kerkenraad en buurt daarin mee?

Wat kan het dan fijn zijn als een ander die stappen al gezet heeft. Zo hoef je zelf niet het wiel opnieuw uit te vinden. Daarom laten we in dit nummer vooral de praktijk spreken. Drie gemeenten, de Hervormde Gemeente Putten, De Rank uit Nieuw-Vennep en de Maranathakerk in Den Haag, delen graag de stappen die zij al hebben gezet: soms klein en voorzichtig, soms groot en ambitieus. Ze vertellen over hun keuzes, successen én leerpunten.

Daarnaast komen diverse VKB-partners aan het woord met tips en in-

zichten rond verduurzaming en komen actuele thema's aan bod, zoals het plaatsen van laadpalen, infraroodverwarming, omgaan met de afschaffing van de salderingsregeling voor zonnepanelen en netcongestie.

Speciaal in dit nummer vind je ook een helder stappenplan voor het verduurzamen van uw kerkgebouw. Geen blauwdruk - want geen twee kerken zijn hetzelfde - maar een houvast om gestructureerd aan de slag te gaan: van eerste inventarisatie tot uitvoering en monitoring.

We hopen dat dit magazine je helpt om het gesprek in je eigen gemeente te voeren en concrete besluiten te nemen. Duurzame energie begint niet bij zonnepanelen op het dak, maar bij een visie op de toekomst van kerk-zijn in jouw dorp of stad. Zo is verduurzaming uiteindelijk een zegen voor je gemeente én voor Gods schepping.

Wilnanda Hukom
Eindredacteur

cloud

bestuursgemak

voor kerken, verenigingen en stichtingen

Hét platform voor makkelijk samenwerken en veilig informatiebeheer

inclusief support, beheer en onderhoud

Microsoft 365

Bestuursgemak.nl
info@bestuursgemak.nl
0318-754769

ADMINISTRATIE VOOR KERKEN

Uw administratie altijd tijdig, nauwkeurig en toekomstgericht geregeld!

Scan de QR-code om meer te lezen of een online kennismaking te plannen:

Beheer uw graven in de cloud

Modulaire online applicatie met o.a. relatiebeheer, sjablonen voor documenten zoals aktes, digitale plattegronden, en een app.

HTA Software

+31 30 227 3333 · info@hta.nl hta.nl/bam

Beluister onze podcast

VKB
kerkrentmeesters

Dé kennispodcast voor kerkrentmeesters en iedereen die zich met kerkbeheer bezighoudt.

Beluister de podcast via Spotify of onze website:
www.kerkrentmeester.nl/podcast

COLLECTIEVE WIJSHEID

Rik Buddenberg

Afscheid van de pastorie- en domicilieplicht

In Kerkbeheer #3 van dit jaar ging mijn column over het toekomstperspectief van de lokale kerkelijke gemeente tegen de achtergrond van secularisering en vergrijzing binnen de Protestantse Kerk. Ik heb toen een pleidooi gehouden voor meer samenwerking tussen kerkelijke gemeenten en hun voorgangers om zoveel mogelijk vierplekken te behouden. Ik eindigde mijn column met de constatering dat deze intensivering van de samenwerking tussen kerkelijke gemeenten ook een ander licht werpt op de pastorie- en domicilieplicht van predikanten. Deze huidige plichten komen ook in beeld in het gesprek rond de (kerkelijke) rechtspositie van predikanten en pastors als uitvloeisel van de nieuwe ambtsvisie, zoals die door de Generale Synode is vastgesteld. Of anders geformuleerd: Moet de pastorie- en domicilieplicht straks ook voor pastors gaan gelden?

Tijdelijk Georganiseerd Overleg (TGO)

Samen met nog een vertegenwoordiger uit de VKB maak ik deel uit van de werkgeversdelegatie, die in een speciaal opgericht TGO hierover een advies aan de Synode moet uitbrengen. Vanwege de gevoeligheid van dit onderwerp heeft de VKB een beleidsstandpunt over deze kwestie voorbereid, die op 1 november jongstleden door onze ledenraad is vastgesteld. Dit is dus onze inzet voor de discussies in het TGO.

Afscheid Pastorieplicht

Waar liggen in de huidige tijd de prioriteiten van de gemeente? De discussie tussen 'stenen' en 'mensen' moet expliciet worden gevoerd. In een krimpende kerk dienen schaarse middelen doelmatig te worden ingezet met prioriteit voor pastoraat en kerkgebouwen. Het automatisme van de pastorie- en domicilieplicht past niet langer in deze context.

Maar er zijn meer argumenten. Een aanzienlijk deel van de predikanten woont niet meer in een pastorie, omdat de predikant al lang

niet meer uitsluitend kostwinner is en de predikant en zijn of haar partner ervoor kiezen om een eigen woning te kopen. Doordat het werk de komende jaren, mede door schaarste aan werkers anders georganiseerd moet worden, zal het gemeentewerk vaker meer regionaal ingevuld gaan worden. Een grote groep voorgangers zal tevens met emeritaat gaan en ter voorbereiding hierop de pastorie verlaten. In veel gemeenten staan tegelijk de inkomsten uit levend geld onder druk. Door verkoop van de pastorie kunnen vrijkomende middelen in een fonds worden gestort zodat pastoraat langer kan worden gegarandeerd. Tenslotte is door de nieuwe wetgeving (wet vaste huurcontracten) met zijn bescherming van de huurder minder reden om de pastorie voor tijdelijke verhuur aan te houden. En door de stijging van de overdrachtsbelasting tot 10,4% van de verkoopprijs is het kopen van een nieuwe pastorie er ook niet aantrekkelijker op geworden.

Nieuwe regeling

De conclusie is dat wij voorstellen om de pastorie- en domicilieplicht los te laten en opteren voor een nieuwe regeling met als hoofdregel: "In goed overleg komen beide partijen overeen..." Uiteraard moet vanuit goed werkgeverschap duidelijk worden gedefinieerd wat de rechten en plichten zijn rond woon-werkvergoeding, werkplek, ondersteuning van de predikant bij het vinden van een woning, etcetera. Uiteraard mag een gemeente een pastorie aan blijven bieden, maar het recht erop vervalt, evenals de plicht om als predikant in de woonplaats te moeten wonen.

Zo maken wij ons sterk voor jouw kerkbeheer

Advisering en collectieve diensten

VKB Academy

Partnernetwerk

Podcastserie Collectieve Wijsheid

VKB App

Kennisbank

Magazine

Samen op reis als pionier

www.kerkrentmeester.nl

Nieuws

Meld je hier aan voor de themabijeenkomst

Landelijke dag voor beheerders in januari 'Slim verhuren van je gebouw(en)'

Op maandag 19 januari (10.30 - 15.30 uur) vindt in de Maartenskerk te Doorn een themabijeenkomst voor beheerders en kerkrentmeesters plaats met als thema 'Slim verhuren van je gebouw(en)'. Deze dag is bedoeld voor beheerders, kerkrentmeesters en betrokkenen bij kerkgebouwen die willen ontdekken hoe hun gebouw méér kan betekenen – spiritueel, maatschappelijk én financieel. Een dag om de beheerder van de kerk in het zonnetje te zetten en te

inspireren, maar ook met een inhoudelijk programma dat juist goed voor zowel beheerder als kerkrentmeester samen te volgen is.

De kosten bedragen €99 per persoon. Maar kom je met je kerkrentmeester, dan is de kerkrentmeester gratis. 2 voor de prijs van 1 dus! Meer informatie over het programma en aanmelden vind je op: www.kerkrentmeester.nl/slimverhuren.

Hoe verzeker je de viering van het samenkomen?

Elke kerk heeft een unieke betekenis. Stilte en reflectie gaan er hand in hand met vreugde en vieren. Zo'n plek waar de ziel thuishoort is onvervangbaar. Maar niet onverzekerbaar, want met de specialistische kennis van Donatus wordt de herbouwwaarde van uw kerk nauwkeurig getaxeerd en verzekerd. Daarbij kunt u rekenen op deskundig preventieadvies. In geval van schade treden we daadkrachtig op en nemen we u veel werk uit handen. Zo blijft uw kerk verzekerd van een toekomst waar ook volgende generaties van kunnen genieten.

Nieuwsgierig? Ontdek meer op www.donatus.nl

verzekert kerken en monumenten

Handboek Kerkelijke Begraafplaatsen

In 2010 hebben we als VKB het boek *Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen* uitgegeven en in 2017 kwam er een herziene versie.

Sinds dit najaar is er een geheel nieuwe digitale versie beschikbaar als download, die door de Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen is geactualiseerd. Dit digitale handboek is, evenals het modelreglement, een onmisbare kennisbron voor alle kerken en stichtingen die een begraafplaats beheren.

In het voorjaar van 2026 zal bekend worden gemaakt tot welke concrete resultaten het onderzoek begraafplaatsen, dat het afgelopen jaar is gepubliceerd, heeft geleid.

Download hier het handboek

Kerkgebruik in de toekomst

Kerkenbeurs en congres 2026

Op vrijdag 20 en zaterdag 21 maart 2026 is er weer een Kerkenbeurs in de Expo Houten: dé Nederlandse vakbeurs voor kerkelijk beheer en bestuur. Ook dit jaar zal de VKB met een stand aanwezig zijn. Thema dit jaar is: Kerkgebruik in de toekomst. Na de positieve reacties tijdens Kerkenbeurs Noord 2025, slaan VKB Kerkrentmeesters en Kerkenbeurs ook tijdens de beurs in 2026 de handen ineen. Er komt tijdens de beurs weer een congres voor kerkrentmeesters, beheerders, kerkenraden en besturen.

Bestel je gratis beurskaart met code **KB26VKB**

Congres: Het kerkgebouw van de volgende generatie!

Hoe ziet het kerkgebouw van 2050 eruit? Welke behoeften hebben nieuwe generaties als het gaat om een vierplek? Hoe zien zij de toekomst van het kerkgebouw? De verwachting is dat het aantal kerkgebouwen enorm zal afnemen. Maar zijn deze kerkgebouwen in de komende jaren niet juist hard nodig om jonge mensen een plek van samenkomst te geven? Met een interactief programma met gastsprekers en een paneldiscussie zoeken we samen naar inspiratie én bieden we een antwoord op de vraag hoe u jonge generaties stem geeft in de bestemming van uw kerkgebouw. Na het congres is er volop gelegenheid de beurs te bezoeken.

Deelname aan het congres kost €45,00 per persoon, dit is inclusief een ticket t.w.v. € 10,- voor de beursvloer. Met de kortingscode **KB26VKB** betaal je slechts €35,00.

Cruciale stap naar herstel van vertrouwen Synode trekt nieuwe afdrachtsregeling in

De Kleine Synode van de Protestantse Kerk heeft tijdens de zittingsdagen van de Generale Synode op vrijdag 14 november 2025 een belangrijk besluit genomen: de vorig jaar ingevoerde quotumregeling en aangepaste solidariteitskassystematiek worden definitief ingetrokken. Daarmee komt een einde aan een periode van onrust en onzekerheid bij gemeenten en diaconieën.

Lees wat dit betekent voor colleges van kerkrentmeesters en diakenen in het nieuwsbericht op onze website: www.kerkrentmeester.nl/synode-trekt-nieuwe-afdrachtsregeling-in/

Winnaars boek 'Het kerkinterieur op de schop'

In de vorige editie van Kerkbeheer stond een winactie voor het boek 'Het kerkinterieur op de schop' van Marco Blokhuis en Jan Dirk Wassenaar. Vanwege het overweldigende aantal reacties mogen we twee boeken weggeven.

De winnaars zijn: J. Admiraal en H. van den Ham. Van harte gefeliciteerd. Niet gewonnen? Meer informatie en een bestellink vind je op: www.kerkrentmeester.nl/ht-kerkinterieur-op-de-schop.

Bedankt voor de bloemen?!

Duurzaamheid is niet alleen een grootschalige verbouwing van de kerk, maar begint al met iets kleins, zoals de bloemen in de kerk.

Een paar tips om met een duurzaam oog naar de bloemen(groet) te kijken:

- Koop bloemen die duurzaam en/of biologisch geteeld zijn. Een interkerkelijk initiatief uit Amersfoort roept kerken op om zich aan te sluiten bij www.gifvrijebloemen.nl.
- Koop je bloemen lokaal, bij de teler om de hoek. Zo draag je bij aan de lokale economie en daarmee ook het behoud van het lokale ondernemerschap.
- Bedenk een alternatief voor bloemen. Bijvoorbeeld droogbloemen, een kaars en/of een groet met namen uit de gemeente.

Natuurlijk gaat de bloemengroet om iets kleins, maar het is ook mooi om duurzaamheid met deze kleine dingen te laten beginnen. En vergeet niet dat het belangrijkste onder de bloemengroet de persoonlijke en warme aandacht vanuit de gemeenschap is!

Meldpunt onnodige regeldruk

Het Adviescollege toetsing regeldruk (ATR) adviseert de overheid over het voorkomen van onnodige regeldruk. ATR heeft sinds 1 oktober 2025 een Meldpunt Regeldruksignalen opgericht.

Via dit digitaal meldpunt kunnen burgers, bedrijven en professionals ervaren onnodige regeldruk melden. Het ATR bekijkt alle binnengekomen regeldruksignalen. Wanneer een signaal kansrijk is om aan te pakken, besluit het college ATR daarna of het advies aan het kabinet wil uitbrengen over hoe de onnodige regeldruk kan worden verminderd.

Kijk voor meer informatie op: www.adviescollegeregeldruk.nl/actueel/nieuws/2025/09/30/atr-opent-meldpunt-signalen-regeldruk.

Ga naar het meldpunt

Hoe Putten stap voor stap al haar gebouwen verduurzaamt

Zet de gemeente ook zelf aan de knop(pen)!

"Meten werd het fundament onder elke keuze."

Johan Hagen (links) en Martin Oussoren

Toen in 2022 de energieprijzen de pan uit rezen, dreigde dit ook bij de Hervormde Gemeente Putten de exploitatie onhoudbaar te maken. Kerkrentmeesters Johan Hagen, Martin Oussoren en Roelof van Dasselaar gingen meteen aan de slag. Met een duurzaamheidscommissie, betrokken kosters en een technische commissie transformeerde de gemeente systematisch haar gebouwen. Het resultaat mag er zijn: het gasverbruik en het elektriciteitsverbruik gingen met veel meer dan de helft omlaag. En dat allemaal zonder subsidies, maar met draagvlak én met direct meetbare resultaten.

Financiële urgentie als trigger

Oktober 2022. De eerste notulen van wat later de duurzaamheidscommissie zou worden, laten weinig ruimte voor romantiek. "De waanzinnig hoge energiekosten triggerden ons", zegt Johan Hagen, kerkrentmeester met aandachtsgebieden bhv, duurzaamheid en kosters. Martin Oussoren, voorzitter van de duurzaamheidscommissie en lid van de financiële commissie, was toen nog maar kort bij het lokale kerkbeheer betrokken en zag in de cijfers een ontwikkeling die voor de exploitatie 'enorme problemen' opleverde. Eerder waren wel wat led-lampen vervangen en er lag isolatie op het dak van de Nieuwe Kerk, maar dat waren geen speerpunten geweest. "Tegenwoordig kijken we wel anders: wat is de isolatiewaarde? Oh ja, by the way, er moeten ook nog dakpannen op", lacht Hagen. Het was de omkering die nodig was.

De aanpak: meten, betrekken, verbeteren

In de eerste vergadering startten Hagen, Oussoren en Van Dasselaar meteen met hun team een brainstorm op. Alle ideeën kwamen op tafel: groot, klein, technisch, gedragsmatig. Vervolgens verdeelden ze die in een matrix: korte termijn versus lange termijn, en technische ingrepen versus gebruik van het pand. "Korte termijn in gebruik? Dat zijn snelle klappen. Denk aan deuren dicht, tochtstrippen, thermostaten anders instellen", licht Hagen toe. "Lange termijn technisch? Dat vraagt grotere investeringen, zoals isolatie van muren en spouwen."

Cruciaal was de beslissing om te gaan meten. Niet overal waren nog slimme meters aanwezig. Dus vroegen ze de kosters: hoeveel gas verbruiken we eigenlijk? Tegelijk kwamen de energie-scans van Veluwe Duurzaam, die per gebouw inzicht boden. Belangrijk: de commissie communiceerde continu naar het college van kerkrentmeesters. "Het mag geen solistisch werkgroepje worden," benadrukt Oussoren. "Gedragenheid vinden bij het hele bestuur zorgt ervoor dat duurzaamheid nu een vast onderdeel is van alle gebouwenbeleid."

Kosters en technische commissie: de verborgen helden

De grootste versnelling kwam toen de kosters en de technische commissie echt eigenaar werden van het probleem. Hagen: "We vroegen ze: waarom staat die kerk doordeweeks altijd op 13 of 14 graden? Kunnen we daar geen 10 graden van maken?"

Het bleek dat orgels juist een koudere omgeving prefereren. De kerk werd maandagochtend schoongemaakt - maar moest die dan vol verwarmd worden? "Nee, misschien niet", concludeerden ze. Door zulke aanpassingen gingen er honderden kubieke meters minder gas doorheen. Ook de manier van stoken veranderde. Oussoren: "De kosters werden enthousiast. Ze gingen zelf experimenteren: wat als we de kerk 's ochtends een klein beetje opwarmen, iedereen laten binnenkomen, en dan een kwartier voor aanvang alleen goed verwarmen?" Bezoekers ervoeren warmte, terwijl de kerk twee graden lager gestookt werd, dan voorheen.

"Mensen vinden het leuk en fijn als ze betrokken zijn", vat Hagen samen. Eén koster van de Zuiderkerk ging zaterdagavond experimenteren met het aanzetten van de verwarming om zondags optimaal profijt te hebben. "Kijk, dan heb je ze maximaal betrokken", glimlacht Oussoren.

"Mensen vinden het leuk en fijn als ze betrokken zijn."

Technische ontdekkingen door meten

Het meten leverde ook verrassingen op. In de Oude Kerk draaide een circulatiepomp continu door, zelfs wanneer de kachel uit stond. "Dat verbruik was 23 kilowattuur per dag, bijna genoeg om een auto te laden, elke dag weer", rekent Hagen voor. Door te investeren in een nieuwe pomp daalde het energieverbruik direct fors. Oussoren: "Dat was een aha-moment: er zitten

waarschijnlijk nog veel meer lekken die we niet in beeld hebben." CO2-metingen tijdens de kerkdiensten toonden aan dat ventilatie en luchtinlaat slim aangepast konden worden zonder oncomfortabel te worden. Meten werd zo het fundament onder elke keuze.

"Neem mensen mee, communiceer en zet je talent in."

Resultaat: besparingen in alle gebouwen

De Aker – een multifunctioneel gebouw – laat de meest spectaculaire cijfers zien. Het elektriciteitsverbruik daalde van 106.000 naar 9.100 kilowattuur, het gasverbruik van 23.000 kuub naar 10.500. Hoe? Door zonnepanelen, isolatie van dak, muren en vloer, vervanging van de oude pui naar HR++ glas, en slimme regeling van verwarmingszones. "De oude pui was zo slecht geïsoleerd, dat wanneer het sneeuwde, je de eerste tien meter niet hoefde te schuiven – die was al gesmolten", herinnert Hagen zich. Nu is het een behaaglijke ruimte geworden die ook goed verhuurbaar is. Oussoren: "Die winst pakken we nóg, want de pui is net klaar." In de Oude Kerk zijn vooral gedrags-

maatregelen, thermostaten en de nieuwe pomp effectief geweest. In een willekeurige wintermaand daalde het elektriciteitsverbruik van 1.400 naar 960 kilowattuur, gas van 1.300 naar 908 m³. Het Lichtpunt – een gebouw in het buitengebied – had een oude draaiknop voor gas. "Die werd aangezet, maar vaak vergeten terug te draaien", zegt Hagen. Gasverbruik: 2.000 kuub per jaar voor iets wat nauwelijks gebruikt werd. Door een slimme thermostaat met klokprogramma (€80) werd dat opgelost. Ook de pastorieën kregen zonnepanelen en isolatie en behaalden A-labels. "Wij draaien daar niet zelf aan de knoppen, maar horen terug hoe dit het comfort verbeterd heeft."

De financiering: uit eigen middelen, dus snelle resultaten

Een opvallende keuze: Putten deed geen beroep op DUMAVA of andere subsidieregelingen. Oussoren: "We wilden sneller resultaat. Subsidies vragen veel werk, en het effect komt pas nadat je alles uitgerold hebt. Wij zijn gelukkig goed bemiddeld en dat vermogen werd nauwelijks ingezet, terwijl de exploitatie uit levend geld door energiekosten hard geraakt werd." Het college van kerkrentmeesters kreeg budgettaire ruimte. Investerings betaalden zich

direct terug in lagere energielasten en hogere opbrengsten uit bijvoorbeeld de Aker. Hagen: "Binnen één jaar is 30.000 à 35.000 kuub gas bij de Aker bespaard, doe je dat keer een paar euro, dan kun je wachten op een subsidie van een paar duizend euro, of je fikst het gewoon snel. Wij waren in de gelukkige omstandigheid om die keuze zo te maken." De snelle resultaten overtuigden ook het bestuur. "Elke vergadering laten we zien: dit hebben we bespaard", zegt Oussoren. "Dan geeft het bestuur je mee: ga maar door."

Transparante en visuele communicatie in de gemeente

Vanaf het begin communiceerde de gemeente openlijk via kerkapp en kerkbode over energieverbruik, maatregelen en resultaten. Hagen: "We lieten heel visueel zien: vorig jaar verbruikten we 100.000 kuub gas, nu 70.000. Hetzelfde gold voor de elektra. Mensen snappen zo waarom je die deur dicht doet of waarom je via één hoofdingang binnenkomt."

Protest? Nauwelijks. Oussoren: "Mensen accepteerden het. Ze hadden thuis ook een hoge energierekening." Timing hielp: de urgentie was breed gevoeld.

Doelstelling voor de toekomst: energieneutraal kerk-zijn

De beleidsdoelstelling is ambitieus: een energieneutrale gemeente. "De lijn daalt nog steeds gestaag," zegt Oussoren, "maar de laatste kuubs worden lastiger." Plannen voor de nabije toekomst: de keuken van De Aker van gas naar inductie, opslag van de warmte via warmtepompen en boilers om overschot

Wat werkte in de Hervormde Gemeente Putten?

- 1. Meet direct:** zonder data geen inzicht. Begin desnoods met handmatige aflezing.
- 2. Betrek iedereen:** kosters, technische commissie, beheerders. Maak ze mede-eigenaar van het probleem.
- 3. Communiceer continu:** naar bestuur én gemeente. Visueel, helder, regelmatig.
- 4. Pak quick wins meteen aan:** deuren dicht, tochtstrippen, slimme thermostaten. Dat geeft vertrouwen voor grotere stappen.
- 5. Gebruik intern talent:** vaak zit expertise in de gemeente zelf. "Vraag na wie kennis heeft, ze doen het graag," aldus Oussoren.
- 6. Overweeg snelheid boven subsidie:** als je financiële ruimte hebt, levert snel schakelen soms meer op dan wachten op regelingen.
- 7. Kies groen:** Putten koos bewust voor een groene energieleverancier, niet voor spotmarkt-speculatie. "Dat past niet bij een kerkelijke gemeente," vindt Hagen.

aan zonnestroom te benutten, extra isolatie op het gewelf van de Oude Kerk (monumentaal pand met spitse daken), en voorzetramen waar mogelijk. Ook strategisch denkt de gemeente na: gebouwen zonder functie afstoten. "Het vraagt verwarming, verlichting, onderhoud, tijd", somt Hagen op. Duurzaamheid is verweven met gebouwenbeleid: bij elke beslissing zit nu een duurzaamheidsparagraaf.

Rentmeesterschap in praktijk: theologie en techniek

Voor Oussoren is verduurzaming ook geloofsovertuiging. "Wij eten bewust grotendeels vegetarisch, puur vanuit geloof. Het is onderdeel van mijn geloofsleven." De volgende uitdaging: de gemeente theologisch meenemen. "We hebben de hardware opgelost," zegt Oussoren. "Nu: hoe krijg je de gemeente maximaal mee in de vol-

gende slag?" Ideeën leven al volop: een autovrije zondag, thematische diensten over duurzaamheid.

"Neem mensen mee, communiceer, en zet je talent in," vat Oussoren samen. Met die aanpak zette Putten in drie jaar een transformatie neer die andere gemeenten decennia voor zich uit schuiven. De boodschap is helder: begin vandaag. Elke stap is er één!

Van inventarisatie tot monitoring

Zo maak je jouw kerkgebouw toekomstbestendig

De verduurzaming van kerkgebouwen is doorgaans geen luxe, maar een noodzaak. Niet alleen vanwege stijgende energiekosten, maar ook om het (monumentale) erfgoed te behouden en het gebouw geschikt te maken voor toekomstig gebruik. Toch blijkt in de praktijk dat veel kerkelijke gemeenten worstelen met vragen: waar begin je, welke maatregelen zijn haalbaar, en hoe zorg je dat het proces niet verzandt in goede bedoelingen?

TEKST NICO DE JONG BEELD ISTOCK

Het antwoord ligt in een gestructureerde aanpak. Wie verduurzaming benadert als een proces met duidelijke stappen, voorkomt verrassingen en creëert draagvlak. Hieronder lees je hoe dat werkt, aangevuld met praktische tips en inzichten uit de praktijk.

De weg naar verduurzaming: meer dan techniek

Verduurzaming begint niet bij het plaatsen van zonnepanelen of het vervangen van een verwarmingssysteem. Het begint bij inzicht. 'Meten is weten' is niet zomaar een slogan: zonder een nulmeting weet je

niet waar de grootste winst te behalen valt. Denk aan vochtproblemen bij een orgel door een slecht binnenklimaat, een veelvoorkomend voorbeeld. Door meetapparatuur te plaatsen, ontdek je of temperatuur en luchtvochtigheid binnen veilige marges blijven. Dit voorkomt schade aan waardevolle elementen en helpt bij het kiezen van passende maatregelen. Daarna volgt het bepalen van concrete doelen. Wil je energieneutraal zijn in 2035? Of is het realistisch om eerst gasloos te worden in het verenigingsgebouw? Het stellen van SMART-doelen (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden) helpt om prioriteiten scherp te krijgen.

Betrek de juiste mensen

Verduurzaming is geen soloproject. Het raakt de kerkenraad, het college van kerkrentmeesters, omwonenden en soms zelfs de burgerlijke gemeente (aanvragen van vergunningen). Een renovatie kan impact hebben op de omgeving, dus betrek stakeholders vroegtijdig. Organiseer informatieavonden, deel visualisaties en maak duidelijk waarom maatregelen nodig zijn. Zo voorkom je weerstand en creëer draagvlak. Vergeet ook niet toekomstige gebruikers: veel kerken willen hun gebouw breder inzetten voor maatschappelijke functies. Dat vraagt om andere keuzes, bijvoorbeeld een flexibel verwarmingssysteem.

Stappenplan verduurzaming kerkgebouwen

Uit reacties van onze leden hebben we kunnen opmaken dat er al veel kerken met verduurzaming van hun gebouwen zijn gestart. Anderzijds zijn er nog behoorlijk wat kerkbeheerders die nog geen concrete stappen op het gebied van duurzaamheid hebben genomen. Vaak is de vraag op welke wijze je een start kunt maken.

Met het 'Stappenplan verduurzaming kerkgebouwen' willen we inzichtelijk maken aan welke concrete zaken je als kerk moet denken om een verduurzamingslag te maken en waarmee je zou kunnen beginnen. Sla de pagina om voor een overzicht van alle stappen of kijk op www.kerkrentmeester.nl/stappenplan-verduurzaming voor de uitgebreide versie met toelichting en verwijzingen naar handige artikelen en VKB-partners.

Praktische keuzes en valkuilen

Niet elk kerkgebouw leent zich voor dezelfde maatregelen. Een kerk die alleen op zondagochtend gebruikt wordt, vraagt om andere oplossingen dan een gebouw dat dagelijks openstaat. Soms is compartimentering - het verwarmen van slechts een deel van het gebouw - effectiever dan een complete warmtepompinstallatie.

Begin met quick wins: led-verlichting, thermostaatoptimalisatie, kierdichting. Deze maatregelen zijn relatief goedkoop en leveren direct besparing op. Voor grotere ingrepen, zoals isolatie of zonnepanelen, is deskundig advies onmisbaar. Monumentale elementen zoals glas-in-loodramen mogen niet zomaar vervangen worden; soms is een voorzeraam een goede oplossing. Laat je in ieder geval goed informeren. VKB Kerkrentmeesters heeft verschillende partners in het netwerk die daarbij nuttige diensten kunnen verlenen.

Juridische en financiële aandachtspunten

Financiën spelen uiteraard een grote rol. Subsidies via RVO (Dumava), provinciale regelingen of laagrentende leningen voor monumenten kunnen het verschil maken. Vergeet niet om een meerjarenbegroting op te stellen waarin investeringen én besparingen zichtbaar zijn. Daarnaast zijn er

juridische aspecten: omgevingsvergunningen, erfgoedbeperkingen en afspraken met huurders. Denk vooruit: hoe wil je het gebouw in de toekomst gebruiken? Breder gebruik kan andere eisen stellen aan installaties en comfort.

Van plan naar praktijk

Een goed plan is één ding, maar de uitvoering vraagt om flexibiliteit. Kies aannemers met ervaring in kerkprojecten en plan werkzaamheden buiten piekperiodes zoals Kerst. Denk vooruit: wil je het gebouw breder inzetten voor maatschappelijke functies? Dan heb je misschien andere verwarmingsopties nodig. En vergeet niet: verduurzaming stopt niet bij oplevering. Blijf monitoren, stel bij waar nodig en deel ervaringen met andere kerken. Zo ontstaat een lerend netwerk waarin kennis en inspiratie circuleren.

Verduurzaming is geen sprint, maar een marathon. Door gestructureerd te werken, investeer je niet alleen in energie-efficiëntie, maar ook in het behoud van cultureel erfgoed en de vitaliteit van de gemeenschap. Het vraagt om meten, plannen, samenwerken en blijven verbeteren. Om je hierbij te helpen heeft VKB Kerkrentmeesters een praktisch stappenplan gemaakt (zie kader). Wie die weg gaat, maakt van een uitdaging een kans, voor vandaag én voor de toekomst.

VKB-partners

Kostenberekeningen aanpassingen gebouw:

- Huls Adviseurs

Verduurzaming vastgoed, advies:

- DODUVA
- DWA
- MoveNext Duurzaam Advies
- NIAG

Verduurzaming vastgoed, uitvoering:

- Easy Comfort
- Pluimers Isolatie

Verduurzaming, geldwerving:

- SubsidieGezocht
- 2Select Fondsenwerving

Nieuw als kerkrentmeester? Bestel het gratis welkomspakket

Scan de QR-code om te bestellen
of kijk op www.kerkrentmeester.nl/welkom

KLAAR VOOR DE TOEKOMST

- Restauratie
- Renovatie
- Herbestemming
- Verduurzaming
- Vastgoed onderhoud

LAKERVELD.NL

Stappenplan Verduurzaming kerkgebouw

Wat is er nodig wanneer je een kerkgebouw wilt verduurzamen? Waar moet je allemaal aan denken, welke stappen moet je zetten en in welke volgorde? Op deze pagina vind je een handig stappenplan, waarmee je van idee tot uitvoering tot resultaat kunt komen.

1 Inventarisatie & nulmeting

Acties: Breng energieverbruik (5 jaar) in kaart, inspectie isolatie/ installaties, erfgoedbeperkingen vastleggen.
Tip: Gebruik Trias Energetica als leidraad.
Vraag: Wat is de huidige staat van gebouw en installaties?

2 Doelstellingen bepalen

Acties: Formuleer SMART-doelen (bijvoorbeeld energieneutraal in 2035).
Tip: Splits korte termijn (quick wins) en lange termijn.
Vraag: Hoe intensief wordt het gebouw gebruikt?

3 Stakeholders betrekken

Acties: Kerkenraad, gemeente, erfgoedinstanties, gebruikers.
Tip: Organiseer infoavonden, creëer draagvlak.
Vraag: Zijn er samenwerkingskansen (warmtenet, burelen)?

4 Maatregelen selecteren

Acties: Isolatie, kierdichting, led, warmtepomp, zonnepanelen.
Tip: Begin met quick wins zoals verlichting en thermostaatinstellingen.
Vraag: Welke maatregelen zijn haalbaar en passen bij erfgoed?

5 Financiële & juridische analyse

Acties: Kostenraming, subsidies, vergunningen.
Tip: Raadpleeg RVO en provinciale regelingen.
Vraag: Hoe financieren we het project?

6 Uitvoeringsplan

Acties: Tijdlijn, fasering, betrouwbare aannemers.
Tip: Plan buiten piekperiodes, bouw flexibiliteit in.
Vraag: Hoe verstoren we kerkdiensten minimaal?

7 Monitoring & evaluatie

Acties: Slimme meters, jaarlijkse evaluatie.
Tip: Gebruik dashboards en deel successen.
Vraag: Hoe meten we voortgang en besparingen?

Aan de slag

Scan de QR-code voor de uitgebreide online versie van het stappenplan met toelichting en verwijzingen naar handige artikelen en VKB-partners.

UW KERK OOK DUURZAAM & ENERGIEZUINIG VERWARMEN MET INFRAROOD?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Tot 50% energiebesparing vergeleken met traditionele luchtverwarming

Directe warmte én warmtebuffering door opwarming van massa

Komt in aanmerking voor subsidie via de DUMAVA-regeling

Snelle opwarming op momenten dat de kerk in gebruik is

Weinig onderhoud, lange levensduur en fluiserstil in gebruik

Na jarenlange ervaring in talloze kerken weten wij precies wat werkt. Met onze betrouwbare en efficiënte infraroodsystemen creëren we in elk kerkgebouw duurzame warmte en optimaal comfort. Interesse? **Maak vrijblijvend een afspraak.**

078-8503031

Do's & don'ts

Verwarmen met infraroodpanelen

Steeds meer kerken verkennen duurzame alternatieven voor traditionele gasverwarming. Infraroodverwarming wordt vaak genoemd als slimme optie. Waar moet je op letten?

TEKST BARRY SCHIPPER (EASY COMFORT) EN WILNANDA HUKOM BEELD EASY COMFORT

Do's

Denk aan ruimten met kortdurend gebruik

Infraroodverwarming is ideaal voor ruimten die slechts enkele uren per week worden gebruikt. De panelen verwarmen niet de lucht, maar mensen en objecten binnen het stralingsbereik. Daardoor ontstaat snel comfort, meestal al binnen enkele minuten.

Bespaar energie door gericht te verwarmen

Richt de warmte op de zitplaatsen in plaats van het volledige kerkvolume. Zo wordt ongebruikte ruimte niet verwarmd en kan het energieverbruik tot wel 60% lager zijn dan bij luchtverwarming, terwijl het comfortgevoel juist toeneemt.

Laat een professionele berekening maken

Montagehoogte, paneelvermogen en stralingshoek zijn bepalend voor comfort. In hoge kerkzalen kan een middengolfpaneel effectiever zijn dan een langegolfvariant. Hoe korter de afstand tussen paneel en bezoekers,

hoe sneller comfort wordt bereikt, maar voorkom te intense straling die als vermoeiend kan aanvoelen. Een goed ontwerp, gemaakt door een professional, zoekt naar de balans tussen bereik en comfort, zodat bezoekers de warmte als prettig en gelijkmatig ervaren.

Besteed aandacht aan esthetiek en montage

Kies panelen met een matte afwerking (wit, zwart of in een gewenste RAL-kleur) die opgaan in het interieur. In monumentale gebouwen waar niet geboord mag worden, kan ophanging aan kettingen of bestaande constructies een fraai alternatief zijn.

Combineer met duurzame energie

Omdat infraroodverwarming volledig elektrisch werkt, profiteert de kerk maximaal met eigen zonnepanelen of groene stroom. Dat maakt het systeem duurzaam én toekomstbestendig. Daarnaast zijn infraroodpanelen flexibel te plaatsen of te verplaatsen en groeien zo eenvoudig mee met veranderend gebruik van het gebouw.

Don'ts

De kracht van infrarood onderschatten

Infrarood verwarmt niet alleen mensen, maar ook de massa van het gebouw, zoals muren en vloeren. Die slaan warmte op en geven deze later af, waardoor de ruimte minder tochtgevoelig is. Bij voldoende bestraling kan infrarood zelfs als hoofdsysteem functioneren.

Onnodig grote investeringen doen

Heeft de kerk al een goed werkend systeem? Overweeg dan een hybride oplossing: behoud de bestaande verwarming voor de basistemperatuur en gebruik infrarood voor extra comfort tijdens diensten. Zo blijft de investering beperkt en stijgt de efficiëntie.

De elektrische aansluiting onderschatten

Voor de toepassing van elektrische infraroodverwarming is het essentieel om de bestaande elektrische aansluiting van de kerk vooraf goed in kaart te brengen. Zo kan tijdig worden bepaald of installatie technisch haalbaar is of dat verzwaring nodig is. Door wachttijden bij netverzwaring kan een slimme verdeling (load-balancing) vaak een praktische tussenoplossing zijn.

Nalaten te testen in de praktijk

De beleving van stralingswarmte verschilt van traditionele verwarming en wordt door iedereen anders ervaren. Het is belangrijk om vooraf te testen. Een test met één paneel geeft geen realistisch beeld van het uiteindelijke comfort. Bezoek liever een referentielocatie om het comfort en de warmteverdeling in de praktijk te ervaren.

Tip

VKB-partners

Meer weten over infraroodverwarming en verduurzaming van het kerkgebouw? VKB-partners Easy Comfort, DWA, NIAG, MoveNext, DODUVA en Huls Adviseurs denken graag met je mee. Kijk voor meer informatie op www.kerkrentmeester.nl/partners-adviseurs/.

De stelling

17 graden is warm genoeg voor een kerkdienst

VKB
kerkrentmeesters
stelling

"Een kerk is over het algemeen

een groot en hoog gebouw, dat niet goed te verwarmen is. Er gaat enorm veel energie verloren in de warme opstijgende lucht. Stoken is een kostbaar proces."

"De kerk is Gods huis.

Wanneer je een bezoek brengt aan Gods huis, moet je je jas uit kunnen trekken."

56%

44%

"Jas of trui aanhouden

hoeft geen probleem te zijn tijdens de kerkdienst. We moeten onze verantwoordelijkheid nemen ten opzichte van klimaat en energiekosten."

"Waar veelal ouderen

samenkomen moet de temperatuur aangenaam voelen."

"Het is voor het orgel beter

wanneer de temperatuursveranderingen zo gering mogelijk zijn."

"17 graden is net te koud

om comfortabel in de kerk te kunnen zitten. Mensen zouden er misschien om thuisblijven."

VKB over de temperatuur in de kerk

De reacties op deze stelling laten zien dat er veel verschillende invalshoeken zijn. Sommigen vinden 17 graden te koud, vooral vanwege het comfort van ouderen en het gevoel van gastvrijheid. Anderen benadrukken juist duurzaamheid en kostenbesparing: met een jas of omslagdoek is 17 graden prima.

Nico de Jong: "Persoonlijk denk ik dat we het niet zwart-wit moeten zien, maar plaatselijk moeten bekijken. Een grote monumentale kerk, zoals hier de Grote Kerk Dordrecht, wordt 's winters vaak nauwelijks gestookt. Is het erg om dan met je jas aan te zitten?" Joost Schelling: "Dat hoeft niet erg te zijn. Het heeft zelfs iets moois, weet ik nog uit mijn jeugd toen ik er de kerstdienst bezocht: samen in een wat koudere omgeving, je ziet je adem bijna bevriezen, maar je bent daar niet voor niets – je komt voor het Woord." Nico: "Dat geeft een andere soort warmte: verbondenheid. Misschien moeten we accepteren dat comfort niet altijd op nummer één staat."

Natuurlijk moeten we rekening houden met kwetsbare groepen, maar tegelijk is het goed om te beseffen dat verwarmen van kerken veel energie kost. Door de thermostaat iets lager te zetten, dragen we bij aan duurzaamheid en kostenbeheersing. Met goede communicatie en praktische tips (warme kleding, omslagdoek, het verwarmen van de mensen zelf (door middel van warmtekussentjes) kunnen we samen deze keuze dragen. Kortom: 17 graden is niet voor elke situatie ideaal, maar het kan een waardevolle stap zijn richting bewust omgaan met energie, zonder dat we de essentie van samenkomen verliezen.

Wat vind jij?

Praat ook mee over de stelling in de app van de VKB.

De stelling voor de volgende editie van Kerkbeheer is:

"De dubbelrol van een kerkrentmeester als vrijwilliger én werkgever wringt."

Heb je de VKB App nog niet gedownload? Scan de QR-code, installeer de app en meld je aan.

Vijf tips over

Slim omgaan met actuele energie-ontwikkelingen

De salderingsregeling verdwijnt, netcongestie beperkt de ruimte op het elektriciteitsnet, bouwkosten stijgen en ook energieprijzen blijven onvoorspelbaar. Hoe kun je als kerkrentmeester verstandig inspelen op deze ontwikkelingen? Aart-Jan Schot, senior projectmanager bij VKB-partner DWA, deelt vijf praktische tips.

TEKST & BEELD WILNANDA HUKOM

1

Denk vooruit over zonne-energie zonder salderen

De afschaffing van de salderingsregeling voor zonnepanelen per 1 januari 2027 dwingt ons anders te kijken naar zonne-energie. Zonnepanelen kunnen interessant blijven, maar veel minder door teruglevering van opgewekte energie. Aart-Jan Schot: "Het voordeel komt dan vooral tot uiting door het zelf benutten van de opgewekte stroom. Je kunt die energie gebruiken voor verlichting, verwarming of juist koeling van het gebouw tijdens bijeenkomsten en daardoor het gasverbruik naar beneden brengen. Ook kun je denken aan laadpalen op het parkeerterrein bij de kerk. Plaats dus niet zo veel mogelijk panelen, maar een aantal dat passend is bij het energiegebruik van jouw kerk."

2

Vermijd de piek

Doordat er steeds meer stroom gebruikt wordt, neemt de druk op ons elektriciteitsnetwerk toe. "De overheid roept via reclamespots nu al op de piek tussen 16.00 uur en 21.00 uur zoveel mogelijk te vermijden", vertelt Aart-Jan. "Het stroomtarief gaat in de toekomst voor die uren zeker flink stijgen. Voor kerken is het moeilijk om die piek te vermijden. In het winterseizoen vinden juist in dat tijdsbestek de meeste activiteiten plaats en omdat de zon op dat moment niet schijnt leveren de zonnepanelen geen stroom." Het opslaan van energie in accu's kan een mogelijkheid zijn. "Het hangt wel sterk af van het gebruik van het gebouw of accu's rendabel zijn", nuanceert Aart-Jan. "Vul je overdag de accu's met zonne-energie om die in de avond te gebruiken kan dat goed werken. Maar bij kerken die alleen op zondag actief zijn, zijn batterijen nu nog zelden rendabel. Analyseer dus goed hoe en wanneer het gebouw wordt gebruikt en pas de installatie daarop aan." Het kerkgebouw doordeweeks meer gaan gebruiken voor concerten, lezingen of maatschappelijke activiteiten, kan ervoor zorgen dat investeringen rendabeler worden.

3

Blijf binnen je elektriciteitsaansluiting

Door die toenemende netcongestie is het belangrijk de elektriciteitsaansluiting onder de 3x80 ampère te houden. "Grotere aansluitingen zijn niet alleen veel duurder, ze zijn in sommige regio's door netproblemen nauwelijks nog te realiseren", legt Aart-Jan uit. "Laat een adviseur berekenen hoeveel vermogen je werkelijk nodig hebt, zeker als je overstapt op elektrische verwarming of warmtepompen. Door installaties slim te schakelen, bijvoorbeeld door eerst de vloerverwarming op te warmen en pas later de luchtbehandeling aan te zetten, kun je pieken in het verbruik vermijden."

4

Begin vandaag, neem kleine stappen

"Veel kerken wachten te lang met verduurzamen uit angst voor hoge kosten of complexiteit", stelt Aart-Jan. "Toch is uitstel vaak de duurste keuze. Bouwkosten stijgen en, misschien nog wel belangrijker, er lekt kostbare energie weg. Kleine maatregelen, zoals het beter afstellen van verwarmingsinstallaties, het dichten van kieren of het isoleren van leidingen, leveren direct besparing op, zonder veel te kosten. Door klein te beginnen groeit het draagvlak én kun je grotere investeringen later beter onderbouwen."

5

Kijk verder dan techniek: gedrag telt

Van alle verduurzamingsmaatregelen die je kunt nemen, is het energiegeluid van gebruikers de goedkoopste manier om te besparen. Aart-Jan: "Zorg voor bewustwording. Een raampje openzetten om te ventileren is een goed idee, maar zorg dat het niet de hele week blijft openstaan. Bespreek met elkaar welke temperatuur tijdens een kerkdienst aanvaardbaar is. Laat de temperatuur 's nachts of doordeweeks dalen, maar voorkom te sterke schommelingen die schadelijk kunnen zijn voor orgels of houten onderdelen van interieurs. Daarbij kost het opwarmen van een te koude kerk vaak meer dan de besparing die het terugzetten van de temperatuur oplevert. Met het slim en effectief instellen van verwarmingsapparatuur en goed gebruik kun je tientallen procenten besparen zonder grote investeringen."

Beluister het gehele gesprek als Podcast #35

Kom binnen! kijk rond in de Maranathakerk in Den Haag

De Maranathakerk in Den Haag (Duinoord) is niet zomaar een kerk: het is een gemeentelijk monument met een rijke geschiedenis. Recent heeft er in dit bijzondere gebouw een indrukwekkende verduurzaming plaatsgevonden. Hoe pak je dat aan bij zo'n monument? We nemen een kijkje achter de schermen.

In een goed verwarmde bijzaal geven Carolien Gijsbers (ouderling-kerkrentmeester) en Henk Teutscher (ouderling en technisch betrokken deskundige) een toelichting op de energietransitie van het gebouw die de afgelopen tijd heeft plaatsgevonden.

Aanleiding

De aanleiding voor de verduurzaming was het tekort op de begroting in 2020 in combinatie met de behoefte om als 'groene kerk' te verduurzamen. Daarop zijn er leveranciers geselecteerd voor deelopdrachten zoals voor de aanleg van zonnepanelen, warmtepompen, isolatie en accu's. Teutscher is iemand die zich niet zomaar iets laat aanpraten of over één nacht ijs gaat: "Voor de aanschaf van apparatuur wilde ik graag weten hoe deze werkt en wat de geschatte levensduur is." Verder is er kritisch gekeken naar de kwaliteit van de apparatuur. "We hebben bewust gekozen voor producten van Nederlandse of Europese herkomst. Zo komen de zonnepanelen uit een fabriek in Eindhoven en de warmtepompen uit de Bosnische fabriek van een bedrijf in Schalkhaar", vertelt Carolien. Energieadviesbureau De Groene Grachten leverde alle benodigde informatie voor de subsidie-aanvragen.

Het projectplan is voorgelegd aan het college van kerkrentmeesters van de Protestantse Gemeente Den Haag. "Aanvankelijk was verduurzaming van kerkgebouwen binnen onze gemeente nog wat buiten beeld. Gelukkig werd de portefeuille gebouwen destijds door een voormalig architect overgenomen, die meteen positief was. De Protestantse Gemeente Den Haag heeft voor een belangrijk deel financieel bijgedragen. Voorwaarde hierbij was een aanvaardbare terugverdientijd van de investering. Voor de financiering konden we tevens terecht bij de Stichting Steunfonds Maranathakerk, opgericht ten behoeve van de eigen wijkgemeente", legt Carolien uit. Destijds was een legaat ontvangen dat hiervoor werd aangewend. Verder is er DUMAVA-subsidie ontvangen en werden subsidies verkregen van de Maatschappij van Welstand en de burgerlijke gemeente. De totale projectkosten bedroegen ruim €320.000.

Maatregelen en beperkingen

Het isoleren van muren en kap in de monumentale delen was technisch onmogelijk. Wel is het glas in het gehele bouw vervangen door een isolatieglas. Het gebouwencomplex heeft een binnentuin waar de 4 warmtepompen zijn geïnstalleerd en waar onder de bestrating een grote warmwateropslag is aangelegd. Vanuit de binnentuin zijn de zonnepanelen te zien die vanaf de buitenzijde onzichtbaar zijn (voorwaarde van de burgerlijke gemeente). Op de zolder naast het orgel bevindt zich een technische ruimte waar onder andere de gereviseerde verwarmingsinstallatie, de omvormers en accu's zijn gerealiseerd.

Accu's met zeezout

Om de opgewekte stroom ook te kunnen opslaan is gekozen voor de aanschaf van accu's. Hiervoor is een beroep gedaan op het bedrijf Dr. Ten, gevestigd in Wezep en Jeruzalem. Kenmerkend voor deze accu's is dat ze zijn gemaakt van natuurlijke materialen die voorhanden zijn zoals zeezout en koolstof. Verder blijft de opslagcapaciteit langer op niveau dan bij traditionele accu's en zijn ze niet brandgevaarlijk. Inmiddels zijn er extra accu's bijbesteld om nog meer opslag te genereren. De gebruikte techniek is beslist innovatief. Het systeem wordt op afstand gemonitord door het bedrijf in Jeruzalem en door de TU Delft, die ook bij het project is betrokken. Hopelijk biedt dit ook voor de toekomst zekerheid bij het operationeel houden van het systeem.

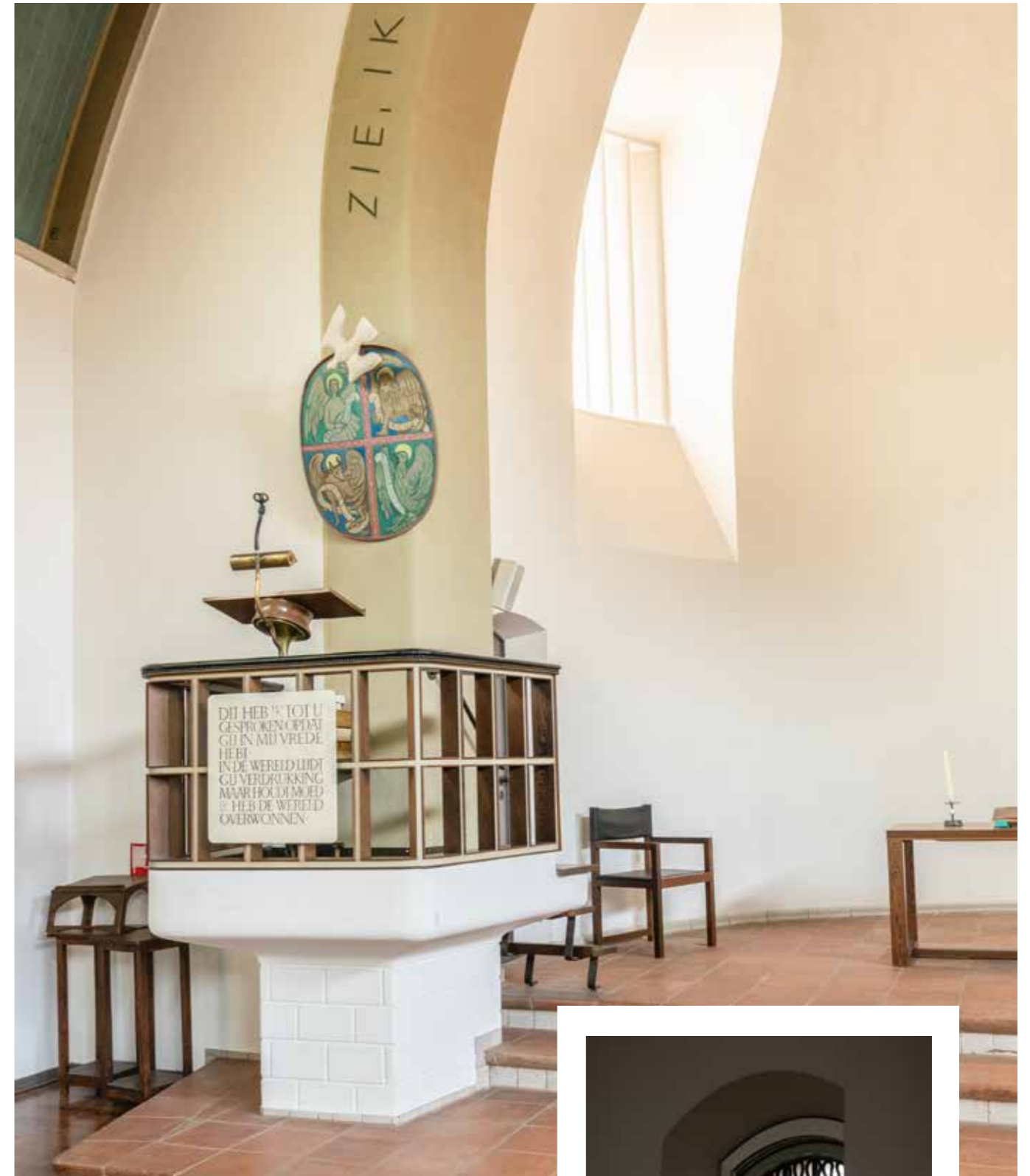
Monument

Een deel van het totale complex, namelijk de kerkzaal en de kosterswoning, heeft de status van gemeentelijk monument. De bouw vond in 1949 plaats op de plek waar in WO II de Atlantikwall liep als verdedigingszone bij Den Haag. Het gebouw maakte deel uit van het noodkerkenproject dat vanuit de Zwitserse kerk werd ondersteund. De dakconstructie is destijds per trein vanuit Zwitserland naar Nederland getransporteerd.

Breed gebruik

De aanbouw wordt op weekdagen verhuurd aan een kinderopvang. Naast de zondagse erediensten is de Maranathakerk ook een locatie voor lezingen en concerten. Vanuit de omliggende wijk is daarvoor veel belangstelling. De kerkzaal wordt genoemd vanwege de uitstekende akoestiek waardoor het unieke monumentale Mense Ruitorgel (1952), dat binnenkort wordt gerestaureerd, goed tot zijn recht komt.

Al met al kunnen we concluderen dat er in de Haagse Maranathakerk binnen korte tijd enorm veel inspanning is verricht voor een duurzame toekomst. Inzet wordt beloond! Met recht kunnen we zeggen dat deze 'Groene kerk' navolging verdient! Is jouw kerk ook duurzaam voorbereid op de toekomst?

"Laat mijn
voetstappen
vaststaan in
Uw Woord."

Psalm 119:133a

CAREBEEK UW PARTNER VOOR EEN EIGENTIJDSE & TOEKOMSTGERICHTE KERK.

ZORGHUIVESTING

Carebeek is een ontwikkelaar in maatschappelijk vastgoed, waaronder zorgwoningen en kerken. Carebeek heeft diverse kerken aangekocht en in herontwikkeling naar zorgwoningen en in sommige gevallen inclusief een nieuw te bouwen (kleinere) kerkzaal. Onderstaand een drietal actuele kerklocaties in ontwikkeling / aanbouw.

Almelo, 42 senioren appartementen met ontmoetingsruimte.

Heerhugowaard, 42 zorgwoningen met dagbesteding in de kerk.

Waalwijk, 50 senioren appartementen met ontmoetingsruimte.

Wij gaan graag vrijblijvend in gesprek om de (on)mogelijkheden te bespreken als u nadenkt over verkoop en/of herontwikkeling van een locatie.

Om de liefde en verbinding op de locatie voort te zetten!

www.carebeek.nl - tel: 0318-693727

schaapsound

40 JAAR

Nieuwe Kerk (Bethel) Zeist
GELUIDSINSTALLATIE

Met 2 luidsprekers goede spraak en muziek in de hele zaal!

Kerkgeluidsinstallaties | Presentatie/KerkTV | Akoestiek | Netwerk/wifi | Verlichting | Domotica

Zwolle | Ridderkerk | Biezelling

info@schaapsound.nl Tel: 085 - 066 3333

www.schaapsound.nl

Vervolgonderzoek Kerk en energie

In 2022 stonden kerkrentmeesters door stijgende energieprijzen in de actiestand. 3 jaar later hebben veel colleges energiebesparing aantoonbaar onderdeel gemaakt van hun bedrijfsvoering, zo bleek uit de herhaling van ons onderzoek 'Kerk en energie'. Tegelijk zijn er ook voor de komende jaren nog genoeg aandachtspunten.

Top 3 maatregelen

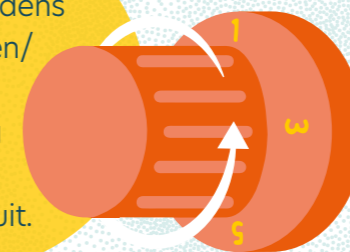
uitgevoerd sinds 2022

- 52% Led-verlichting**
- 43% Afstelling bestaande installaties**
- 28% Zonnepanelen**

Slechts **2%** heeft een **laadpaal** geïnstalleerd en slechts **3%** een **accu**.

62% zet tijdens kerkdiensten en/of activiteiten de verwarming lager of zelfs helemaal uit.

Slechts **9%** zorgt voor **extra comfort** door bijvoorbeeld dekens of heaters

30% heeft sinds 2022 DUMAVA-subsidie aangevraagd

Daarvan is maar liefst **60%** **toegekend**

bijna **40%** heeft nog **geen verduurzamingsplannen** voor de komende 2 jaar

Sinds 2022 steeg de teruglevering met maar liefst

165%

Het gasverbruik daalde met **24%** en het stroomverbruik bleef ongeveer **gelijk**

VKB partners

In deze rubriek laten we vier van de ruim 50 VKB partners aan het woord. Al onze partners vind je op: www.kerkrentmeester.nl/partners-adviseurs/

Vellema Torenuurwerken

Al 100 jaar draagt Vellema Torenuurwerken bij aan het behoud van een uniek stukje Nederlands erfgoed: de (monumentale) torenuurwerken en luidklokken die in kerktorens door het hele land de tijd markeren. Van middeleeuwse klokken tot moderne installaties, het werk draait om het in stand houden van traditie met behulp van hedendaagse technieken.

Het onderhoud van kerkklokken en torenuurwerken vraagt meer dan technische kennis alleen. Een kerk is een plek van samenkomst en herkenning, en een goed functionerend uurwerk is daarvan een hoorbaar symbool. Dagelijks geven de klokken ritme aan het leven in dorpen en steden.

Restauratieprojecten brengen oude uurwerken weer tot leven. Er worden bijvoorbeeld duurzame verlichtingssystemen toegevoegd of automatische opwindsystemen ingebouwd, maar altijd met respect voor het oorspronkelijke ambacht. De uitdaging ligt in het laten tikken van eeuwenoude uurwerken zonder hun karakter te verliezen.

Naast het restaureren en onderhouden van bestaande installaties deelt Vellema zijn kennis graag met een nieuwe generatie vakmensen. Jong talent krijgt de kans het ambacht te leren en bij te dragen aan het behoud van dit erfgoed. Zo blijft niet alleen de tijd, maar ook het vakmanschap in beweging. Het mooiste moment volgens Vellema? "Wanneer een klok na restauratie weer klinkt alsof ze nooit heeft stilgestaan. Die klank is vertrouwd en tijdloos en verbindt generaties." Met zorg en aandacht voor het ambacht zorgt Vellema ervoor dat de tijd letterlijk in beweging blijft. Zo blijft het geluid van de kerkklok ook voor toekomstige generaties een herkenbaar teken van samenkomst en continuïteit. Meer informatie: www.torenuurwerken.nl.

VELLEMA

Brink & Van Keulen

Ambachtelijke koperen kroonluchters

Sinds de oprichting in 1946 staat Brink & van Keulen bekend om het bijzondere ambacht van het vervaardigen en restaureren van traditionele koperen kroonluchters voor monumentale gebouwen en interieurs. Met respect voor eeuwenoude gietmethoden en het gebruik van originele houten mallen brengen wij het 17e-eeuwse geelgietersambacht opnieuw tot leven. Elk onderdeel wordt met de hand gegoten, gepolijst en geassembleerd, waarbij oog voor detail en kwaliteit voorop staan.

Onderhoud, restauratie en verduurzaming

Onze restauraties variëren van klein onderhoud; polijsten en lakken om de gouden glans terug te brengen, tot grondige reconstructies waarbij beschadigde onderdelen vakkundig worden hersteld of opnieuw vervaardigd. Zo garanderen wij dat uw kroonluchters 25 jaar onderhoudsvrij blijven. Naast dit ambachtelijke werk besteden wij bijzondere aandacht aan duurzaamheid en gebruiksgemak. Wij moderniseren (kaarsen)kroonluchters door deze te elektrificeren met energiezuinige, dimbare LED-verlichting die naadloos aansluit op de klassieke uitstraling. Dit maakt de verlichting veiliger en milieuvriendelijk, zonder concessies te doen aan het uiterlijk.

Advies op maat

Brink & van Keulen werkt al jarenlang nauw samen met kerkrentmeesters en beheerders die hoge eisen stellen aan kwaliteit, authenticiteit en duurzaamheid. Met onze ruime ervaring en passie voor het vak bieden wij oplossingen om het unieke erfgoed waarvoor u verantwoordelijk bent te behouden en toekomstbestendig te maken. Voor advies, een vrijblijvende inventarisatie en een offerte op maat kunt u contact opnemen. Samen bespreken we graag de mogelijkheden om uw kroonluchters weer te laten stralen. Meer informatie: www.brinkenvankeulen.nl

Kerkdienstgemist.nl

Kerkdienstgemist is al jaren het vertrouwde platform voor duizenden gemeenten die hun diensten uitzenden en delen. Sinds kort maakt Kerkdienstgemist deel uit van Donkey Mobile, het bedrijf achter de meest gebruikte kerkapp van Nederland. Samen bouwen we aan één sterk digitaal platform dat kerken helpt om mensen te verbinden, binnen en buiten de muren van de kerk.

Wat blijft, is wat altijd belangrijk was: kerkdiensten in dienst van de kerk zelf.

De inhoud die je deelt blijft altijd eigendom van jouw kerk, niet van een commercieel platform dat geld verdient aan advertenties of algoritmes. Er verschijnen dus geen reclames voor, tijdens of na je uitzending. Alleen de rust en ruimte om te luisteren, kijken en meebelevén.

Wat verandert, is dat we nog dichter bij de kerk staan. En verder willen innoveren met de behoefte van de kerk centraal. Met de kennis en betrokkenheid van Donkey Mobile kunnen we onze techniek vernieuwen en onze service persoonlijk houden. Ons team bestaat uit mensen die zelf actief zijn in de kerk, we begrijpen wat belangrijk is. En als er iets is, krijg je als beheerder geen keuzemenu maar gewoon iemand aan de lijn. Zijn we even in gesprek, dan bellen we terug.

Zo blijft Kerkdienstgemist een plek waar techniek de kerk dient. En samen met Donkey Mobile bouwen we verder aan de digitale toekomst van de kerk. Meer informatie: www.kerkdienstgemist.nl.

 kerkdienstgemist.nl

Aanjaagteam Religieus Vastgoed bv

Het Aanjaagteam religieus vastgoed bv is opgericht door Ruud Wiersum. Ruud werkt voor verschillende type opdrachtgevers zoals bijvoorbeeld: vastgoedeigenaren, overheden (burgerlijke gemeente, provincie of Rijksdienst Cultureel Erfgoed), investeerders, ontwikkelaars, corporaties, zorgaanbieders en aannemers. Hij kent zo de denk- en werkwijzen van alle kanten van de tafel.

Ruud is al ruim meer dan 30 jaar gespecialiseerd in complexe vastgoedvraagstukken. Inmiddels heeft hij als senior procesmanager gewerkt voor zeer veel eigenaren van religieus vastgoed. En zo heeft hij al vele kerkgebouwen, pastorieën en andere overige religieuze gebouwen een belangrijke waardesprong gegeven. Die waardesprongen kunnen zeer substantieel zijn.

Ruud brengt eerst, in overleg met de opdrachtgever, als eerste worden daarvoor de kansen en knelpunten zeer zorgvuldig in kaart gebracht en in overleg met de opdrachtgever, vastgesteld. Vervolgens worden keuzes gemaakt. Zo werkt hij stapsgewijs toe naar een door ieder gedragen beter financieel resultaat.

Dit gaat natuurlijk gaat dat niet vanzelf. Religieus vastgoed gaat vooral over mensen en niet zozeer over stenen. Ruud is deskundig en neutraal tegelijk en dat helpt bij dit soort tactiele processen. Door zijn onafhankelijkheid kan hij helpen bij het maken van moeilijke beslissingen. Soms kan dit betekenen dat hij voor de gemeenteleden een vertrouwenspersoon is. "Iedere opdracht is er één om helemaal voor te gaan, problemen zijn immers leuk", is Ruud zijn credo.

Ruud neemt de gemeenteleden mee in de vastgoedtrajecten. Hij weet als geen ander wanneer hijzelf het initiatief moet nemen en wanneer hij dat over moet laten aan anderen. Hij schakelt continu tussen privaat en publiek en tussen de korte en lange termijn. Het eindresultaat houdt hij altijd voor iedereen in beeld. Meer informatie: info@atbv.nl.

Jaap en Arjan

Duurzaam kerkbeheer begint bij bezinning. Arjan Naaktgeboren en Jaap Brouwer gaan in gesprek over hoe een heldere visie, realistische keuzes en betrokkenheid de basis vormen voor een toekomstbestendig kerkgebouw.

TEKST & BEELD WILNANDA HUKOM

“Voordat je iets doet, moet je weten wie je bent als gemeente, wat je visie is en hoe je gebouw daarbij past”, zegt Arjan Naaktgeboren, adviseur bij VKB-partner Huls Adviseurs. Hij ziet te vaak dat kerken aan verduurzaming beginnen zonder heldere koers. “Juist vanuit dat startpunt kun je gaan opschrijven wat je daarvoor nodig hebt en daar een passende en betaalbare strategie bij zoeken.” Arjan ziet ambitie daarbij als grootste valkuil. “Men zegt: als we iets doen, laten we het dan goed doen. Maar beter is: doe het goede. Geld kun je maar één keer uitgeven. Je doel is een gebouw dat als een warme jas past bij de gemeente én de omgeving. Uiteindelijk moet dat betaalbaar zijn. Je kunt dan aan twee knoppen draaien: wat je uitgeeft en wat het oplevert. Dat moet in balans zijn.”

Die les herkent Jaap Brouwer, kerkrentmeester van de Protestantse Gemeente De Rank in Nieuw-Vennep. Zijn gemeente zette jaren geleden al de stap naar een structurele verduurzaming. “We vroegen gemeenteleden: we hebben honderdduizend euro vrij vermogen, wat willen we daarmee doen? Dat leverde een gesprek op over onze missie. We besloten te investeren in pastoraat én in energiebeperkende maatregelen.” Niet lang daarna bleek uit de meerjarenraming dat de gemeente op niet al te lange termijn rode cijfers zou gaan noteren. Reden te meer om het beschikbare vermogen in te zetten voor verduurzaming, om zo kosten te besparen.

De Rank begon praktisch. Alle verlichting werd vervangen door led en een energiemanager werd geïnstalleerd om het energiegebruik in kaart te brengen. De koelcel in de keuken gaat sindsdien alleen nog aan bij grote activiteiten. Ook werd de thermostaat lager gezet. Daarna volgden grotere stappen: 180 zonnepanelen en een slim regelsysteem voor de cv-ketels. “Dat was een forse investering, maar het gasverbruik is hierdoor met 50 procent gedaald”, licht Jaap toe. Ook plaatste De Rank twee openbaar toegankelijke laadpalen op hun parkeerterrein, die zichzelf binnen negen maanden terugverdiende.

“We hebben veel zelf gedaan”, vertelt Jaap trots. “Zelfwerkzaamheid scheelt geld én vergroot betrokkenheid.”

Toch bleek niet alles haalbaar. “We wilden zonnepanelen op het schuine dak van de kerkzaal, maar de draagconstructie was te licht. Vernieuwing van het kerkdak was kostbaar. Dan moet je keuzes maken. Nu liggen de panelen op het dak van het zalencentrum.” Volgens Arjan hoort dat bij verantwoord beheer. “Kijk verder dan drie jaar vooruit. Als het dak over vijf jaar vervangen moet worden, houd daar nu al rekening mee.” Arjan adviseert kerken verder om plannen niet uit te stellen. “Wat je nu kunt doen, moet je nú doen. Wachten maakt het door stijgende bouwkosten alleen maar duurder.”

Een belangrijk doel voor verduurzaming in Nieuw Vennep was het terugbrengen van de kosten voor energie. Toch vindt Arjan dat het niet enkel gaat om wat het financieel oplevert. “Ideologie is niet te koop, daar moet je gewoon voor gaan. Natuurlijk moet je wel de terugverdientijden in je achterhoofd houden. Je kunt niet zomaar lukraak investeren, het moet wel betaalbaar blijven. Duurzaamheid is uiteindelijk toekomstbestendigheid. Een cruciale pijler daarin is multifunctionaliteit. Hoe meer een gebouw wordt gebruikt, door gemeente én omgeving, hoe sneller een investering wordt terugverdiend en hoe meer verbinding er ontstaat.”

Dat blijkt in Nieuw-Vennep. De laadpaal trekt mensen uit de wijk en levert De Rank een mooi bedrag op. De gemeenteleden zijn betrokken op de verduurzaming. “We merkten dat verduurzaming normaal werd gevonden”, zegt Brouwer. “Zelf verduurzamen mensen ook hun huis. Ze zijn trots dat onze kerk hierin vooroploopt. Het levert letterlijk energie én verbinding op.”

Arjan roept kerkrentmeesters op binnen drie jaar te besluiten hoe zij hun kerkgebouw toekomstbestendig kunnen houden. “Maak een businesscase, kijk wat je kunt dragen en betrek je gemeente.” Brouwer knikt: “Begin met je huidige situatie. Praat, plan en durf te doen. Dan volgt de rest vanzelf.”

Beluister het gehele gesprek als Podcast #34

"Wat je nu kunt doen, moet je nú doen."

Arjan Naaktgeboren

Verplichting, aanpak en voordelen

Laadpalen op kerkelijke parkeerterreinen

Steeds meer kerken krijgen te maken met vragen over duurzaamheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een actueel onderwerp is het plaatsen van laadpalen op kerkelijke parkeerterreinen. Niet alleen vanwege de groei van elektrisch rijden, maar ook door nieuwe wetgeving. Wat betekent dit voor jouw kerk en hoe pak je het verstandig aan?

TEKST NICO DE JONG BEELD ADOBESTOCK

Wanneer is een kerk wettelijk verplicht laadpalen te plaatsen?

Vanaf 1 januari 2025 geldt een wettelijke verplichting voor gebouwen op een terrein met meer dan 20 parkeerplaatsen, waaronder ook kerken kunnen vallen. Volgens het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) moet er dan minimaal één laadpunt aanwezig zijn. Deze maatregel komt voort uit Europese regelgeving en is bedoeld om de infrastructuur voor elektrisch rijden uit te breiden. De verplichting geldt voor publiek toegankelijke gebouwen, waaronder ook kerken.

Hoe pakken we als kerk het plaatsen van laadpalen aan?

Een goede aanpak begint met een inventarisatie van het parkeerterrein: hoeveel plaatsen zijn er en is het terrein publiek toegankelijk? Vervolgens is het raadzaam om een energieadviseur in te schakelen. Die kan helpen bij het kiezen van geschikte laadpalen, het bepalen van de benodigde stroomvoorziening en het aanvragen van eventuele vergunningen. Vraag meerdere offertes aan en kijk ook naar onderhoudscontracten en beheerssoftware.

Wat zijn de voordelen van het plaatsen van laadpalen?

Het plaatsen van laadpalen biedt diverse voordelen:

- **Duurzaam imago:** Je laat zien dat je als kerk bijdraagt aan een groenere samenleving.
- **Extra inkomsten:** Door laadpalen openbaar te maken, kun je inkomsten genereren.
- **Bezoekerscomfort:** Bezoekers kunnen hun auto opladen tijdens diensten of activiteiten.
- **Waardevermeerdering:** Laadinfrastructuur verhoogt de waarde van het kerkgebouw.

Praktijkvoorbeeld: De Rank in Nieuw-Vennep

Protestantse Gemeente De Rank in Nieuw-Vennep besloot in 2024 om twee laadpalen te plaatsen op haar parkeerterrein met 30 plaatsen. Na overleg met de gemeente en een energieadviseur, werd gekozen voor slimme laadpalen met beheerssoftware. De installatie kostte €6.000, waarvan €2.000 via de EIA-regeling werd teruggevorderd. Van de Maatschappij van Welstand is een subsidie ontvangen. De laadpalen worden gebruikt door bezoekers en buurtbewoners, en leveren maandelijks een kleine opbrengst op. De kerk ziet het als een stap richting duurzaamheid en als service aan de gemeenschap.

Waarmee moeten we als kerk rekening houden?

Vergunningen en meldingen

Bij graafwerk of aanpassingen aan het gebouw kan een omgevingsvergunning nodig zijn. Informeer bij de gemeente en meld de installatie bij de netbeheerder als een zwaardere aansluiting vereist is.

Onderhoud

Laadpalen hebben regelmatig onderhoud nodig. Kies voor modellen met modulaire opbouw en sluit een onderhoudscontract af.

Verzekering

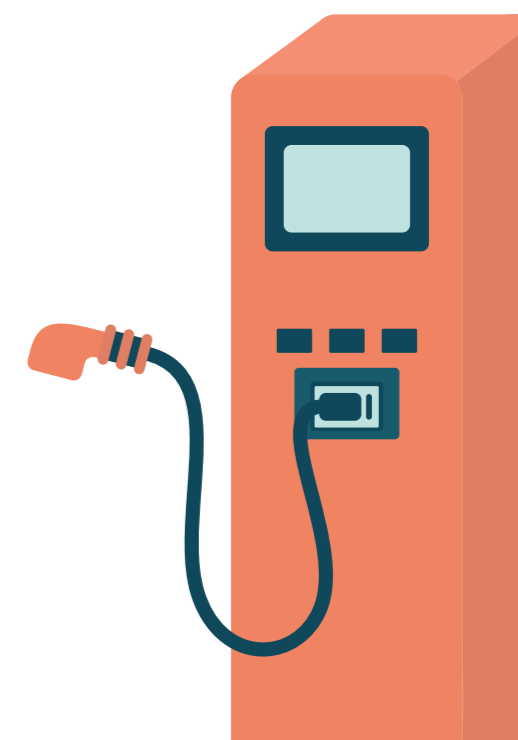
Laadpalen kunnen invloed hebben op je verzekering. Informeer je verzekeraar over de installatie, vooral met het oog op brandveiligheid en aansprakelijkheid.

BTW en fiscale gevolgen

Als je als kerk elektriciteit levert via laadpalen, kun je als ondernemer voor de BTW worden aangemerkt. Dit betekent dat je BTW moet afdragen over het laden, maar ook BTW kunt terugvorderen op de investering. Let op: commerciële activiteiten moeten ondersteunend blijven aan de kerkelijke doelstelling om de ANBI-status te behouden.

Wat kost het plaatsen van laadpalen en wat is de terugverdientijd?

De kosten voor een laadpaal liggen tussen de €1.200 en €3.500, afhankelijk van het type en de installatie. Daar komen kosten voor graafwerk, aansluiting en software bij. Via fiscale regelingen zoals de EIA en MIA/Vamil kun je een deel van de investering terugkrijgen. De terugverdientijd varieert van 3 tot 9 jaar, afhankelijk van het gebruik en het tarief dat je hanteert. Een andere optie kan zijn om een Charge Point Operator (CPO) in te schakelen die aanschaf, onderhoud en verzekering verzorgt en het investeringsrisico wil dragen.

VKB
kerkrentmeesters
advies

Uw administratie sneller en eenvoudiger?

Dat is onze uitdaging!

Onze software is altijd actueel en up-to-date. Hiermee kunt u uw gehele financiële administratie (laten) verzorgen, zo eenvoudig mogelijk. We investeren veel in het (semi-)automatisch inboeken van facturen en bankafschriften. Ook iets voor u? KKA werkt voor kerken en doet dit zonder winst-oogmerk. Inmiddels hebben we ruim 500 tevreden opdrachtgevers. Waar kunnen wij u mee helpen?

Ons professionele administratiekantoor ontzorgt uw kerkelijke gemeente

KKA
Administraties & Advies
SilasGroep.nl/kka
T 085 - 890 21 10

KKA is onderdeel van de Silas Groep

VKB
kerkrentmeesters
advies

Uw kerkelijk onroerend goed professioneel beheerd?

Dat is onze uitdaging!

Wij ontzorgen uw kerkelijke gemeente en beheren uw grond of gebouwen. We zorgen voor goede juridische overeenkomsten, monitoren lopende contracten, passen deze aan waar nodig en verzorgen correcte berekeningen van de jaarlijkse toegestane verhogingen. Wij werken voor kerken en doen dit zonder winst-oogmerk. KKG heeft 515 tevreden opdrachtgevers waarvoor wij 13.619 ha grond beheren.

Uw rentmeester en makelaar in kerkelijk onroerend goed

KKG
Rentmeesters & Makelaars
SilasGroep.nl/kkg
T 085 - 890 21 10

KKG is onderdeel van de Silas Groep

VKB
kerkrentmeesters
advies

Een goede toekomst voor uw kerkgebouw?

Dat is onze uitdaging!

Het bezit van kerkelijk onroerend goed kan ingewikkelde en emotionele vragen opleveren. Sluiten de kerkgebouwen nog aan bij de wijze waarop u kerk wilt zijn? Soms zijn verkoop, een alternatieve bestemming of ontwikkeling van vastgoed een oplossing. Onze ervaren rentmeesters adviseren, bemiddelen bij aan- en verkoop en taxeren kerkgebouwen en ander kerkelijk vastgoed. Wat kunnen zij voor u betekenen?

Uw rentmeester en makelaar in kerkelijk onroerend goed

KKG Adviseurs
Rentmeesters & Makelaars
SilasGroep.nl/kkg-adviseurs
T 085 - 890 21 10

KKG Adviseurs is onderdeel van de Silas Groep

VKB
kerkrentmeesters
advies

Uw HR en salarisadministratie eenvoudig en op orde?

Dat is onze uitdaging!

Onze software is altijd actueel en up-to-date. Binnen uw eigen portaal kunt u uw gehele salarisadministratie en alle HR-zaken (laten) verzorgen. Uw medewerkers kunnen zelf hun verlof en declaraties inbrengen. Dat scheelt u veel boekwerk! Wij werken voor kerken en doen dit zonder winst-oogmerk. Ons salarisbureau heeft ruim 700 tevreden opdrachtgevers. Bent u de volgende?

Ons professionele salarisbureau ontzorgt uw kerkelijke gemeente

KKA
Administraties & Advies
SilasGroep.nl/kka
T 085 - 890 21 10

KKA is onderdeel van de Silas Groep

Tim Vreugdenhil

Schuren *die* duren

BEELD MARLOES VAN DOORN

Niet voor schuren die niet duren." Ik vraag me af of lieddichter Ad den Besten besepte dat hij zijn tijd vooruit was toen hij deze regel schreef. Schuren moeten duurzaam zijn.

Ik denk aan de reclamecampagne van een prijzig horlogemerkt dat zegt: van onze horloges ben je geen eigenaar, je past er goed op voor de volgende generatie. Rentmeesterschap, zeggen we in een kerkelijke context.

Een mooi praktisch voorbeeld van schuren die duren trof ik onlangs aan in Zeeland. Een familiefeest werd gehouden in een modern horecaconcept dat was gerealiseerd in een oude landbouwschuur. Zeeland staat er vol mee, vertelde de eigenaar. De wereld verandert, maar de schuur duurt.

In de bijbelse Jozefverhalen gaat het over schuren - oneerbiedig woord voor pyramides - waarmee je een hongersnood van zeven jaar kunt verduren. Omdat er in goede tijden voldoende is opgeslagen en er een slim distributiesysteem was bedacht. Nog altijd een inspirerend model voor ieder kabinet, gemeentebestuur of college van kerkrentmeesters.

Schuren moeten soms lang duren. Ik hoorde een planoloog van de nieuw te bouwen Utrechtse wijk Merwede vertellen dat hij en zijn collega's er van uitgaan dat hun project bestand moet zijn tegen zomerse temperaturen die verge-

Tim Vreugdenhil is kerkvernieuwer en dominee van Citykerk Amsterdam (www.citykerk.amsterdam). Hij geeft voor de Protestantse Kerk Amsterdam invulling aan het ambt van stadspredikant. Meer horen van Tim? Beluister dan podcast #16 uit de serie Collectieve Wijsheid via www.kerkrentmeester.nl/podcast.

lijikbaar zijn met hoe het nu in Madrid is. Deze 'schuren' - in dit geval vooral woningen - hebben een levensduur van minstens een eeuw. Duurzaamheid vraagt om een blik die ver reikt.

Maar uiteindelijk komt elke schuur aan het einde van zijn levensduur. We hebben hier geen blijvende schuren. In christelijk perspectief verwachten we de schuur uit de hemel waarvan God zelf de bouwmeester is. De enige schuur die eeuwig duurt.

Dat is een mooie, diepe laag voor iedere concrete vraag rondom verduurzaming, of het nu om energielasten, verbouwen of overdragen aan volgende generaties gaat. Hoe zou de Heer het doen? Past het in zijn grote verduurzamingsplan?

fjelle
samenwerking op een hoger plan

Wij helpen je kerk digitaal samenwerken met Microsoft 365!

fjelle.nl/kb

Download de VKB App

Onze app is hét platform om vragen en kennis te delen met collega-kerkrentmeesters uit het hele land. Samen staan we sterk voor de kerk. Ook verschijnen regelmatig interessante artikelen, berichten en stellingen in de app. En natuurlijk ben je altijd als eerste op de hoogte van het laatste nieuws.

Meer informatie vind je op onze website: www.kerkrentmeester.nl/vkb-app

al meer dan **2600** app-gebruikers

Scan om te downloaden

Verenigingsnieuws

Nieuwe ledentarieven voor 2026

In de ledenraad van 1 maart 2025 is bekrachtigd om het totaal van de opbrengt uit ledenbijdrage gemiddeld met 3% per jaar te laten toenemen, conform de meerjarenraming 2023-2027 'Samen sterk voor de kerk'. Deze jaarlijkse indexatie helpt om stijgende kosten op te vangen en grote fluctuaties in afdrachten aan de leden te voorkomen. Omdat door onder andere fusies van leden, het ledental van de vereniging ook licht daalt (<1%), ligt de effectieve stijging van de staffels gemiddeld tussen de 3% en 4% stijging. Deze nieuwe tarieven zijn op de ledenraad van 1 november 2025 te Nijkerk vastgesteld.

In dit overzicht vind je de nieuwe ledentarieven per staffel, naast de tarieven van 2025. Deze staffelstructuur is progressief opgebouwd: het verschil tussen de staffels neemt toe naarmate de omvang van het lid (aantal leden gemeente) stijgt.

Bekijk hier de begroting en het jaarplan 2026

Omvang gemeente	Tarief 2026	Tarief 2025
Tot 350 leden	€260,00	€250,00
Tot 700 leden	€310,00	€300,00
Tot 1000 leden	€410,00	€400,00
Tot 1500 leden	€515,00	€500,00
Tot 2000 leden	€620,00	€600,00
Tot 3000 leden	€775,00	€750,00
Tot 4000 leden	€955,00	€925,00
Tot 5000 leden	€1160,00	€1125,00
5000 leden of meer	€1395,00	€1350,00

GELD NODIG VOOR VERBOUWING OF VERDUURZAMING?

SKG

Bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer kennen we de kerkelijke markt als geen ander! Veel kerkelijke gemeenten hebben dit al ervaren en hebben hun financiering tot volle tevredenheid bij SKG ondergebracht.

SKG biedt u:

- diverse financieringsmogelijkheden
- gunstige rentetarieven
- passend advies voor uw kerkelijke gemeente

Vraag een vrijblijvend gesprek aan (0182) 58 80 00 of kijk voor meer informatie op skggouda.nl

Abonnementstarief magazine Kerkbeheer 2026

Het jaarabonnement voor Kerkbeheer wordt in 2026 geïndexeerd met 3,3% (CPI-index 2024). Dit betekent dat het nieuwe tarief uitkomt op €48,50 per jaar (exclusief btw), ten opzichte van €46,95 in 2025. Dit geldt voor leden die extra exemplaren ontvangen bovenop het lidmaatschap, en voor alle externe abonnees van Kerkbeheer.

Meld je aan voor de nieuwjaarsreceptie Samen sterk voor de toekomst!

Dat is de titel van het nieuwe jaarplan 2026 van VKB Kerkrentmeesters. En om SAMEN STERK te onderstrepen, nodigt de VKB haar leden, VKB-partners en betrokkenen bij het kerkbeheer uit voor haar nieuwjaarsreceptie.

Van harte welkom op donderdag 15 januari 2026 van 16.00 - 17.30 uur in de Koningshof, Kerkplein 1 te Doorn. Je kunt je hiervoor kosteloos aanmelden tot en met 13 januari 2026 via het aanmeldformulier (Scan de QR-code).

**VKB Kerkrentmeesters:
al meer dan 105 jaar
samen sterk voor de kerk!**

Terugblik regiobijeenkomsten: Samen sta je sterker

De tour is weer voorbij. De afgelopen maanden ontmoetten wij zo'n vijfhonderd kerkrentmeesters op veertien plekken door heel Nederland. Waar we het meest enthousiast van werden tijdens de regiobijeenkomsten? Van mensen die elkaar vonden rond inhoudelijke thema's en tijdens zo'n avond het initiatief voor een samenwerking begonnen.

Wil jij ook in contact komen met collega-kerkrentmeesters in jouw regio? Houd onze website (zie: www.kerkrentmeester.nl/regiobijeenkomst) in de gaten voor de datums van de tour van volgend jaar.

Vakantiesluiting VKB bureau

Tijdens de kerstvakantie is het VKB bureau gesloten van woensdag 24 december tot en met vrijdag 2 januari 2026. Telefonisch zijn wij deze dagen niet bereikbaar en ook e-mails verzonden in deze periode zullen pas in het nieuwe jaar weer beantwoord worden. Vanaf maandag 5 januari 2026 staat ons team weer voor je klaar. Namens alle medewerkers gezegende kerstdagen en een voorspoedig nieuw jaar gewenst.

VKB-Erepenning voor oud- bestuurs- en ledenraadslid Gerrit Westerveld

Op 26 november 2025 ontving Gerrit Westerveld in Waalwijk de erepenning van VKB Kerkrentmeesters uit handen van voorzitter Rik Buddenberg. Gerrit Westerveld, geboren in Schiedam (1947), zette zich meer dan vier decennia in voor kerkelijk beheer. Hij was actief in de afdeling Noord-Brabant West, lid van het hoofdbestuur van VVK (1988-2004) en later van VKB (2005-2011). Ook speelde hij een sleutelrol in het bestuur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk (2011-2018), met expertise in gebouwenbeheer en vastgoed, waaronder de ontwikkeling van Nieuw Hydepark. Zijn inzet kenmerkt zich door accuratesse, visie en betrokkenheid. VKB dankt hem voor zijn blijvende bijdrage aan professioneel kerkbeheer.

Nieuw lid VKB-ledenraad

Sinds 14 juni 2025 is er een nieuwe ledenraad van VKB Kerkrentmeesters geïnstalleerd. De ledenraad is het hoogste orgaan van onze vereniging. Bij aanvang waren er drie vacatures. Inmiddels heeft de selectiecommissie in de vacature voor de regio Groningen-Drenthe voorzien en stelt op de ledenraad van zaterdag 1 november Martin Vermaase (Zeerijp, Protestantse Gemeente Fivelstream) als nieuw lid voor. We zijn blij dat we ook deze vacature hebben kunnen invullen. Op dit moment hebben we voor de ledenraad nog een vacature voor de regio Utrecht en voor de regio Zuid-Holland Zuid. Via ledenraad@kerkrentmeester.nl is het mogelijk om de interesse voor deze vacatures alsnog kenbaar te maken.

In memoriam

Jan Riemersma (1940-2025)

Jan Riemersma was voormalig voorzitter van de afdeling Gelderland en lid van het hoofdbestuur van de VKB en sinds 2021 definitief teruggetreden. Met zijn overlijden verliest onze vereniging een markante persoonlijkheid. Jan was een man uit één stuk: oprecht, betrokken en wars van politieke spelletjes. Zijn grote liefde voor de kerk en zijn spirituele beweging gingen hand in hand met een scherp oog voor het instituut. De krimp van de kerk raakte hem diep; hij bleef zoeken naar wegen om geloofsgemeenschappen levend te houden. In zijn visie klom steeds de oproep tot samenwerking en vernieuwing. Om die reden werd hij in 2021 geportretteerd in het jubileumboek van 100 jaar VKB. Wij gedenken hem met respect en dankbaarheid.

Rik Buddenberg

COLOFON

Kerkbeheer is het magazine van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de PKN (VKB). Je vindt hier veel informatie over relevante onderwerpen voor kerkrentmeesters en over kerkbeheer. Ook fungeert het blad als orgaan van de VKB, als vereniging van bijna alle kerkrentmeesters binnen de Protestantse Kerk.

Jaargang 25, nummer 6, november/december 2025 | ISSN: 1568-8712 | Verschijnt 6x per jaar | Oplage: 4.700 ex.

Administratie en redactie

VKB Bureau | Vrieseweg 82,
3311 NX Dordrecht | Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht | E-mail:
info@kerkrentmeester.nl |
Telefoon: 078 - 639 36 66 |
www.kerkrentmeester.nl

Abonnementen

Abonnementsprijs voor betaalde abonnementen is €46,95 per jaar (excl. 9 procent btw). Abonnementen lopen van 1 april t/m 31 december. Opzegging kan tot uiterlijk 4 weken vóór de aflooptdatum.

Ontwerp

Buro Dirigo, Haarlem

Druk

Verloop drukkerij, Alblasterdam

VKB

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland (VKB) is op 1 januari 2005 opgericht. De Vereniging is de voortzetting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer in de Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB). De VKB rust kerkrentmeesters toe, faciliteert onderling contact tussen kerkrentmeesters, ontzorgt christelijke kerkgemeenschappen bij beheertaken en fungeert als kennisinstituut.

Bestuur

Drs. F.H. Buddenberg, Zoetermeer (voorzitter), drs. H. van der Burg, Westerbreek (penningmeester), mr. P. van den Boogaart (secretaris en 2e penningmeester), ir. G.G. van Dijk, Rotterdam (vice-voorzitter), K. Sommer-de Vries, Amerongen (2e secretaris), drs. A.J. Lorier RC, Alphen aan den Rijn (lid), L. Kramer, Dronten (lid)

Ereleden

D.G. Bijl, mr. P.A. de Lange en drs. C. de Raadt

Redactie

J.E. Schelling, hoofdredacteur, W.J. Hukom, eindredacteur en N.J.M. de Jong

Communicatieraad

Mr. P. van den Boogaart (voorzitter), Y. Teitsma, N. Plomp, J. Wondergem en J. Holsappel

© december 2025

Omslagfoto

Johan Hagen en Martin Oussoren bij de zonnepanele op het dak van de Aker in Putten (Beeld: Willem Jan de Bruin Fotografie)

Solidariteitskas:

subsidie voor toekomstgerichte gemeenten

Protestantse Kerk

Met steun uit de Solidariteitskas sloegen de gemeenten Uden-Veghel en Cuijk de handen ineen. Zo investeren ze samen in de toekomst van de kerk.

Bekijk alle subsidiemogelijkheden op protestantsekerk.nl/solidariteitskas

Kennis, tips, informatie en de juiste contacten

Gratis entreebewijs via onze website met code KB26VKB.

20 - 21 maart 2026
Expo Houten

NEDERLAND 2026
KERKENBEURS
www.kerkenbeurs.nl

Uw kerkgebouw blijft hetzelfde (of misschien ook niet!), maar de wensen en eisen veranderen. Dat geldt ook voor allerlei zaken op het gebied van beheer en bestuur. De bedrijven en organisaties op de Kerkenbeurs weten als geen ander daarin mee te bewegen.

- > Nog grotere beursvloer met ca. 90 bedrijven en adviseurs
- > Ca. 40 workshops met veel nieuwe onderwerpen
- > Ruim 1.500 collega kerkrentmeesters en bestuurders

Kerkmarkt.nl

Mechanisch orgel, gebouwd door Slooff Orgelbouw B.V. in 1994

Twee klavieren, vrij pedaal en 15 registers

Afmeting: 350 x 150 x 485 cm (bxdxh)

Geschikt voor begeleiding van gemeentezang van maximaal 300 personen

Goed onderhouden

Op Kerkmarkt.nl kunnen kerkelijke gemeenten hun kerkelijke goederen ter verkoop of ter overname aanbieden. Dat kunnen bijvoorbeeld de stoelen zijn die niet meer worden gebruikt of liturgisch meubilair dat bij een kerksluiting vrijkomt. Op deze wijze kunnen kerkelijke goederen weer worden hergebruikt. Deze dienstverlening is voor kerkelijke gemeenten gratis, uitgezonderd de rubriek 'orgelbank'.

Blijk van waardering

Onderscheidingen

Als blijk van waardering voor hun jarenlange inzet kregen de volgende personen in de afgelopen periode een VKB of PKN onderscheiding uitgereikt.

VKB Onderscheidingen

Cornelis van Ooijen
Beesd-Rhenoy-Gellicum
45 jaar organist
† 5 november 2025

Alexander Hommel
Emmeloord
55 jaar organist

Popko Douwe van der Mei
Emmeloord
50 jaar organist

Adriaan van Maldegem
Emmeloord
40 jaar organist

Hendrik Cornelis Johannes Hortensius Nijkerk
50 jaar organist

Aaltje Koedijker-Pansier
Putten, 40 jaar leidinggevende bediening De Aker

Dirk Cornelis Marck
Nieuwerkerk aan den IJssel
40 jaar organist

Jan Cornelis Smid
Uithuizen
ruim 30 jaar organist

Johanna Christina Maria Bosma Wieringeren
40 jaar tweede organist

Anne Kroezen
Emmeloord
meer dan 25 jaar organist

Gerry Ophuis-Gruppen
Enschede
29,5 jaar koster

Niet op de foto, wel onderscheiden

- Cornelis Verzaal, Ter Aar en Aarlanderveen, Goud met Briljant: meer dan 50 jaar organist
- Jan Cornelis Labrijn, Vroomshoop, Goud met Briljant: 71 jaar organist

Carel Willem van Aurich
Garmerwolde-Thesinge-Stedum-Ten Post
27 jaar organist

Johanna Christine Jansen-Kot Wassenaar
25 jaar organist

Hendrik Jan Datema
Eefde-Epse-Gorssel
circa 10 jaar lid en voorzitter college van kerkrentmeesters

Ernst Johan Lutgert
Assen, meerdere ambts-termijnen voorzitter college van kerkrentmeesters

Gjalt van der Meulen
Groningen
60 jaar organist

Willem Egbert Kroon
Lieren-Beekbergen
60 jaar organist

Hendrik Jan Mulder
Lieren-Beekbergen
60 jaar organist

- Goud met briljant
- Goud
- Zilver
- Brons
- Erepennig

PKN Onderscheidingen

Jetse Terpstra

Slochteren, ruim 42 jaar lid kerkenraad

Roelof Marinus Bolding

Diever-Dwingeloo, circa 40 jaar diverse functies

Tymen Jan Bronda

Groningen, 25 jaar cantor-organist

Niet op de foto, wel onderscheiden

- Elizabeth van Muijlwijk, Oud-Alblas, Zilver: 25 jaar beheerster

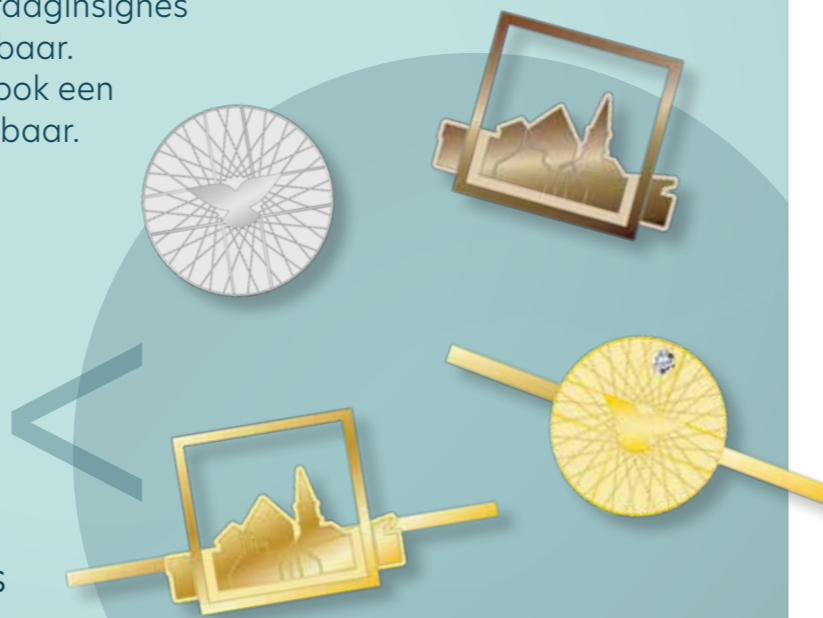
● Goud met briljant
 ● Goud
 ● Zilver
 ● Brons
 ● Erepenning

Verdient iemand in jouw gemeente een onderscheiding?

Van zowel de VKB-als de PKN-draaginsignes zijn diverse uitvoeringen beschikbaar. Daarnaast is in beide varianten ook een erepenning in standaard verkrijgbaar.

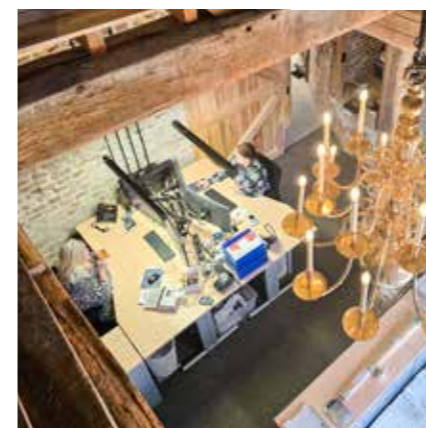

Je vraagt ze aan via:
www.kerkrentmeester.nl/onderscheidingen-insignes

Volgende keer in Kerkbeheer ...

... kosters, organisten, medewerkers kerkelijk bureau, jeugdwerkers of pioniers...wat zij met elkaar gemeen hebben, is dat kerkrentmeesters hun formele werkgever zijn. Hoe vervul je die rol goed, welke ontwikkelingen zijn er (tips en inspirerende verhalen) en hoe kom je tot een goed werknemersklimaat in jouw kerk?

“Overigens, wie zou u kwaad doen als u zich volledig inzet voor het goede?”

1 Petrus 3:13

15 januari (16.00 uur)

- Nieuwjaarsreceptie VKB Kerkrentmeesters (Maartenskerk, Doorn)

19 januari (10.30 uur)

- Themabijeenkomst: Slim verhuren van je gebouw(en) (Maartenskerk, Doorn)

9 februari (20.00 uur)

- Webinar: Werkgeverschap in de kerk

20 en 21 maart

- Kerkenbeurs Nederland

Voor het actuele aanbod webinars kijk je op www.kerkrentmeester.nl/vkb-academy/ of in de agenda op onze website.

Training Kerkrentmeester

De datums voor de Training Kerkrentmeester voor volgend jaar zijn bekend. Meer informatie over de cursussen van januari, februari, maart en mei vind je op de website van de Protestantse Kerk: protestantsekerk.nl/training/kerkrentmeesters/.

UITGELICHT

Regiobijeenkomsten

Na het succes van de regiobijeenkomsten dit jaar, zal in 2026 een nieuwe ronde worden georganiseerd. Ontmoeten we je daar?

Actuele informatie over data, locaties, programma, workshops en aanmelding vind je op: www.kerkrentmeester.nl/regiobijeenkomst.

Benefits that truly benefit

VKB Verzekeringen

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schades melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- Bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- Brandverzekering
- Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- Rechtsbijstandverzekering
- Werkgeversaansprakelijkheid
- Groepsreis/ongevallenverzekering
- Ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- Persoonlijke ongevallenverzekering
- Vervangingsverzekering predikanten
- Verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- Fraude- en geldswaardenverzekering

Uw contactpersonen

Dimfie van Sundert
06 155 89 596
info.vkb@mmc.com

Chung Man Luong
06 255 13 575
info.vkb@mmc.com

